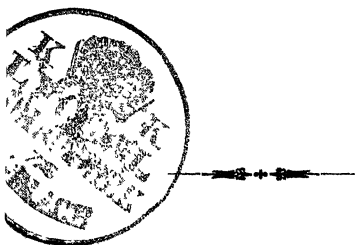

Črni bratje.

Povest.

Poslovenil **F. H.** *(Haderkapf.)*

V Ljubljani.

aložil in prodaja Janez Giontini.

1882.

Natisnila Kleinmayr in Fed. Bamberg v Ljubljani.

Prvo poglavje.

Južni del laške dežele spadal je svoje dni pod posebnega kralja, ki se je imenoval kralj kalabriški, njegovo kraljestvo pa Kalabrija. Še dan današnji se en del tistega kraljestva imenuje Kalabrija.

V tem kraljestvu je enkrat vladal kralj Ferdinand. Klicali so ga pa na pomoč zoper Turke; zato je zbral nekaj svojih vojakov in se podal ž njimi v vojsko nad Turke. Šlo mu je vse srečno iz pod rok, Turk je bil premagan in kralj Ferdinand se je vrnil s tistimi vojaki, kar jih je še živih ostalo, v svojo deželo nazaj. Tukaj pa je zvedel čudne reči:

Med tem časom, ko je bil kralj v vojski, polastil se je kraljestva njegov minister Iskra; posadil si je krono na glavo in posilil je vojake, da so morali njemu zvestobo priseči. Javne službe je delil le svojim prijateljem, svoje sovražnike pa, ki niso hoteli staremu kralju nezvesti postati, je spodil iz dežele ali pa jih umoriti pustil.

Ko je toraj kralj Ferdinand na svojo zemljo stopil, prišel mu je posiljeni kralj Iskra z vojaško močjo nasproti. Kralj Ferdinand tega skoraj ni hotel verjeti in je upornike z mirno besedo svaril, naj se podajo, pa jim bo vse odpustil. Hudobni Iskra pa o tem ni hotel nič slišati, tako tudi njegovi ničvredni pomagači ne; prosti vojaki pa so se bali kazni in so bili primorani, vojskovati se zoper svojega pravega kralja, akoravno je marsikterega srce bolelo pri tem. Iskra je toraj kralju Ferdinandu sporočil, da on nema več pravice do kraljevega prestola, in da si je ljudstvo družega kralja zbralo, ker se stari kralj brez potrebe po tujih deželah okoli klati.

Prišlo je toraj do bitke.

Kralj Ferdinand je imel le majhno vojsko, ker so mu mnogo vojakov Turki pobili, prej da je nazaj prišel, nasprotno pa je bil zbral Iskra veliko armado, trikrat večjo od kraljeve.

Kralj Ferdinand je bil premagan, njegov vojaki so bili ali pobiti ali vjeti, ali pa so zbežali. Le en sam oficir, z imenom Lenart Stražišar, je ostal pri kralju in ga spremljal na njegovem begu. Ta Stražišar je bil Kranjec iz Stražišča in se ni tako pisal, ampak rekli so mu tako njegovi tovariši. Služil je bil prej

v avstrijski vojski, ter se vojskoval na Laškem. Ko je pa doslužil, ostal je na Laškem. Prišel je v Kalabrijo in tam je vnovič postal vojak, stopil je v službo pri kralju Ferdinandu. Ko je ta spoznal njegovo zvestobo in hrabrost, naredil ga je za oficirja in za svojega adjutanta, tako da je moral zmirom blizo kralja ostati.

Kralj in Stražišar sta bežala do morja in tam sta se prepeljala na čolnu čez morje do otoka Formentere. Ta otok Formentera je precej velik in rodoviten in leži nedaleč od suhe zemlje v morji. V tistem času je bil gospodar celega otoka bogati grof Vendimir, ki je bil kralju Ferdinandu z dušo in telesom vdan.

Ta otok je namreč spadal še pod kalabriško kraljestvo; vendar je bil grof Vendimir skoraj neodvisen gospodar na otoku in je imel vse pravice od kralja podeljene, da je gospodaril na otoku, samo o času vojske je moral kralju nekaj izurjenih vojakov na pomoč poslati. Grof Vendimir je imel več ko tri sto kmetov pod seboj, ki so mu bili podložni, pa so ga vsi radi imeli, ker je bil zelo dober ž njimi, jim nakladal le majhne davke, v sili pa vsakemu rad pomagal.

Prav sta storila kralj Ferdinand in njegov adjutant Stražišar, da sta pribežala na

otok Formentero h grofu Vendimiru, kajti ta ju ni samo gostoljubno sprejel, ampak je tudi vse storil, kar je bilo za nju varnost potrebno, ter se je tudi zaklel, da se hoče za pregnanega kralja vojskovati do zadnjega dihljeja.

Vendimir je bil pravičen mož in v srce ga je bolelo, videti kralja po nedolžnem oropanega in prognanega. Namenil se je, vse svoje moči napeti ter vse svoje premoženje in če treba tudi lastno življenje žrtvovati, samo da se hudobni minister Iskra kaznuje, kralj Ferdinand pa na svoj prestol nazaj postavi. Vendimir je imel v svojem gradu le dvajset izurjenih vojakov, ki so bili vsi na konjih. Kaj hoče s tako malo četo proti celi vojski novega kralja Iskre? Vendimir skliče toraj vse svoje kmete skupaj, jim razloži, kakošna krivica se je kralju zgodila, ter povdarja dolžnost, da se je treba za kralja potegniti. Ko so kmetje to slišali, bili so precej pripravljeni, podati se z Vendimirom za kralja v vojsko. Vendimir jim razloži, da se je treba prej za vojsko pripraviti in izuriti. Kmetje so vse dragovoljno storili, kar jim je ukazal. Najprej je pustil luke pri morskem bregu ograditi; bilo je namreč le nekaj takih krajev ob morskem bregu, kjer se je zamogla barka ustaviti; drugodi je bilo ska-

lovje. Te pristopne kraje, luke imenovane, je pustil ograditi in je stražo tje postavil, pa kanone na breg, da bi bili vsako sovražno ladijo hitro razstrelili, ako bi se ktera približala. Tega se ravno ni bilo dosti bati; kajti vse kalabriške vojne barke so bile poslane v turško vojsko, tam jih je vihar zasačil sredi morja ter jih vse do poslednje razbil in pokončal. Minister Iskra, dasi je tudi kralju Ferdinandu vse vzel, vojnih bark mu vendar ni mogel vzeti, ker jih ni bilo; je bil pa toraj tudi nasproti grofu Vendimiru skoraj brez vse moči; kajti če bi bil prav eno ali več vojnih ladij kupil, da bi ž njimi napadel Vendimira na otoku Formenteri, morala je ta poskušnja spodleteti, ker so bile luke na otoku predobro zagrajene. Ravno nasprotno pa se je Vendimir pripravljal za napad na suho zemljo, da bi uničil krivično kraljestvo Iskrovo. Na svojih tri sto kmetijah je nabral več ko štiri sto mladih možakov in mladenčev in jih po vojaško izuril. Dal je vsakemu enega konja, vso črno obleko, sabljo, puško in vsakemu en črn rog, na ktereга je zatrobil, kadar je bil v nevarnosti. Ti Vendimirovi konjiki so se imenovali: »Črni bratje«.

Ko so bili dobro izurjeni v jezdarenji, v streljanji in v drugih vojaških vajah, začel je Vendimir svojo vojsko proti Iskri. Po bar-

kah in plavih je pripeljal svoje »črne brate« na suho zemljo ali pa zopet nazaj na otok, kadar se mu je potrebno zdelo. Pa s tem se še ni zadovoljil. Ker je vedel, da je tudi na suhi zemlji dosti ljudi nezadovoljnih z novim kraljem in da bi se radi vojskovali za starega kralja, zato je izbral zmed njih najhrabrejše in najbolj čvrste, jih preoblekel v tolovaje ali roparje, jih preskrbel z orožjem, strelivom in živežem, — rekli smo že, da je bil zelò bogat — in té je poslal v hribe in skalovje, da so Iskrove briče preganjali, njegove uradnike strašili in vse nezadovoljne ljudi okoli sebe zbirali. Novi kralj Iskra je zvedel o teh ustaših, ki jih je pustil imenovati »tolovaje«, zvedel je tudi, da cela stvar izvira od grofa Vendimira, škripal je z zobmi, pa Vendimiru ni mogel do živega, pa tudi ustašem ni bilo tako lahko sape zapreti, ker so bili z vsem preskrbljeni, do njih pa se ni moglo drugače, ko z veliko vojaško močjo. Če je prav Iskra vse to zvedel, vendar o »črnih bratih« ni prišlo nič do njegovih ušes. Še prebivalci na suhi zemlji niso dosti vedeli o njih, le sem ter tje so videli kako črno podobo na brzem konji hitro jahati preko gorovja ali po soteskah, pa vedel ni nihče, čegavi so ti konjiki, od kodi pridejo in kaj pomenijo.

Imeli so jih bolj za strahove, ko za ljudi.

Tako je bilo za ustajo vse pripravljeno; po hribih so se zbirali ustaši, takozvani »tolovaji«; ob enem pa so čakali »črni bratje« trenutka, kdaj se jim ukaže, prekoračiti morje med Formentero in suho zemljo ter poseči v boj; nekteri izmed njih so že zdaj patrolirali po suhi zemlji, bodisi kot ogleduhi, ali pa da so ustašem v hribih prinašali povelja od grofa Vendimira in zopet njemu sporočili, kako stoji z ustaši in kaj je novega.

Za vodnika ali četovodjo je Vendimir postavil ustašem nekega Trobca. Ta pa je padel po noči v prepad in se ubil. Namenil se je toraj, da hoče ustašem dati novega poglavarja, ker on sam je vodil »črne brate«. Za četovodjo ali poglavarja ustašev pa je izbral Stražišarja, ker je spoznal hrabrost in zvestobo tega oficirja iz poročil kralja samega.

V tem času vidimo po cesti v Sturje, malo mesto v Kalabriji, jezdariti dva možaka. Eden je še mlad, nekaj čez trideset, krepak in živega pogleda: to je Stražišar. Drugi je pa že bolj priletan, kar priča njegova bela brada; vendar še krepko sedi na pramu, vsakemu mladenču navkljub. To je bil Bogumil, eden izmed »črnih bratov«. Oba pa sta bila oblečena kakor dva kmeta, orožja ni bilo videti pri njima, ker sta ga imela skritega.

Šla sta na ogledovanje in po drugih potih, kakor bomo kmalo zvedeli.

»Pojdiva v to gostilnico«, reče Bogumil, »v gostilnicah se zbira razno ljudstvo in se marsikaj govori, tukaj bova morda kaj zvedela, kar nam je koristno vedeti; tudi bova slišala, kako ljudstvo govori, ali je vneto za novega ali za starega kralja.«

»Kolikor sem jaz slišal, so vsi za starega kralja vneti«, reče Stražišar, »novi kralj Iskrajih preveč stiska s svojimi briči in davkarji. Radi bi se ga znebili, pa ne morejo, ker ljudstvo brez orožja nič ne premore proti vojaški moči. Pa jaz upam, da bomo mi Iskri štrečno zmešali, če Bog dá.«

»Taka je!« reče Bogumil, »naš poglavar Vendimir je že vse tako napeljal, da nam skor ne more spodleteti.«

»Ta vrli naš poglavar hoče mene postaviti za četovodjo ustašem v hribih«, reče Stražišar; »na tako zaupanje do mene sem res ponosen. Boriti se hočem pogumno za kralja in domovino, da bo grof Vendimir z mano gotovo zadovoljen.«

»Saj ti si to zaupanje popolnoma zaslužil«, dé Bogumil, »naš grof že vé, koga si izbere. Ti si kralja rešil v največi nevarnosti, ko so ga vsi drugi zapustili, ter si ga srečno pripeljal v Formentero. Zato te hoče posta-

viti za vodnika onim hrabrim možakom, ki hočejo svojo kri za kralja dati.«

Med takimi pogovori sta prijezdarila do tiste gostilnice, ki je stala kraj mesteca Sturja. Bila je prostorna kmečka gostilnica.

Pri eni mizi je sedelo več čedno oblečenih móž, ki so se pri vinu pogovarjali. Bogumil in Stražišar sta ustopila ter se vsedla k drugi mizi. Oni pa se zanju niso dosti zmenili, imeli so ju za dva kmeta, kakor sta bila oblečena, ter se pogovarjali naprej.

»Tedaj Čuk se imenuje tisti general, ki hoče vse ustaše po naših hribih v kozji rog ugnati in pokončati?« praša eden izmed gostov. »Pa jaz mislim, da ne pojde tako lahko, ker pravijo, da je ustašev že na stotine, ter da so dobro oboroženi. Po tem skalovji jih bo težko loviti.«

»Kaj bodo revčki opravili«, reče en debel možicelj, ki se je posebno možko nosil, »vojakov ima Čuk skoraj tisoč, ustašev pa ne bo dosti čez dve sto.« — »Ne vése, koliko je teh takozvanih tolovajev«, odvrne zopet prvi, »pa če jih prav ni več ko dve sto, vendar jih bo težko premagati, ker se skrivajo za takim skalovjem, da je težko do njih priti. Oni poznajo vse steze in jame po hribih, vojaki pa ne.«

»Še mene kličejo na pomoč, da bi pomagal ustaše ukrotiti«, reče na to debeli možicelj, ki je bil župan mesta Sturja; »nova vlada mi je poslala ukaz, naj generalu vse natanko naznamim, kodi se ustaši skrivajo. Meni je stvar zelo sitna, vendar moram gosposko ubogati, če ne, je po meni.«

»Jaz bi tega že ne storil«, reče prvi; »vi znate še v nesrečo priti zavoljo tega, ker vas bodo ustaši na piko vzeli. Sicer je pa tudi velika krivica, podpirati tega usiljenega kralja, ki je pravega kralja oropal in mu krono vzel. Ta Iskra pri meni ni noben kralj, ampak ropar in tolovaj.«

Župan je govorniku namežikal, naj nikar tako glasno ne govori, ter pokazal na Stražišarja in Bogumila, ki sta kakor kmeta za drugo mizo sedela, ter se delala, kakor bi se ne zmenila za ta pogovor.

Tisti mož pa, ki je bil tako pogumno svoje mnenje povedal, se ni pustil ostrašiti in je naprej govoril: »Čemu bi se človek hlinil? Ta Iskra je užival od kralja same dobrote, zdaj mu jih pa tako plačuje! Kakošno srce mora tak človek imeti? Pravijo celó, da je najel skrivne morilce, da bi kralja na tihem in zavratno umorili, če ga dobé. Ali ni sramota, takemu vladarju pokoren biti,

kakor je ta Iskra, ki se zdaj pusti za kralja klicati?«

Govornik je še več tacih povedal, ter še le umolknil, ko je stopil v sobo en velik oficir, ki je bil po znamenjih na vojaški obleki polkovnik ali oberst.

Župan brž vstane, ko oficirja zagleda. Mislil je, da se mu mora brž predstaviti kot župan tega mesta.

Oficir pozdravi župana in mu reče: »Če se ne motim, ste vi gospod Maselc, župan tega mesteca?«

»Res je, jaz sem župan«, odgovori debeli možicelj.

»Jaz sem pa polkovnik našega novega kralja, moje ime je Žagar, poslal me je pa general Čuk. Hotel sem tù v gostilni pokositi, potem pa podati se k vam. Ker vas pa tukaj najdem, je ravno prav, vas pa ne bo treba iskati.«

»Če je taka«, odvrne župan Maselc, »potem mi dovolite, da vas povabim na kozarec dobrega vina, ki ga bova tukaj vkup izpila. Tù pri mizi vidite same meščane, sturške, poštene možé, ki si bodo vsi v čast šteli, da smejo z vami pri eni mizi sedeti.«

Ko je Maselc predstavil polkovniku vse goste, ki so okoli mize sedeli, prinesel je krčmar na županov račun eno flašo najbolj-

šega vina, kar ga je pri hiši imel. Oficir se pa ni dosti zmenil za vino.

»Vam je znano, kodi in po katerih zavetjih se skrivajo ustaši« — jame oficir župana izpraševati, pa se premisli ter okoli sebe pogledavši reče naprej: »vendar ne bo varno, tako na glas govoriti, — kdo sta ona dva kmeta?« >

»Menda sta dva kmeta iz našega okraja«, odgovori župan; »takih se ni bati, da bi nas izdali, saj kmetje ne marajo za ustaše, ki jim zmirom živino kradejo.«

»V takih časih se ne sme nikomur zaupati«, reče polkovnik na to.

»Naj nama pa krčmar drugo sobo odloči«, méni župan.

»Ne, to bi še bolj sum vzbujalo«, reče oficir, »saj kmeta se za naji ne zmenita dosti, kakor vidim; sicer ju bom pa potem izprašal, da izvé m, kakega mnenja da sta. — Zdaj pa midva nadaljujva!« —

»Vi ste govorili o tistem ukazu, ki sem ga že od gosposke dobil — —«

»Prav tako, da bi nam naznanili, kam se ustaši skrivajo, kje se večinoma mudé in kam bi vtegnili bežati, če jih prepodimo«, dostavi oficir.

»Nekoliko že vém«, reče župan, »vsega pa ne; zato bo dobro, če se jaz pridružim patroli, ki bo kraje pregledala.«

»To je gotovo, da morate vi s patrolo«, reče polkovnik; »pa zahteva se od vas še prej, da nam naredite črtež ali plan, kakošni so ti kraji in kodi se ustaši skrivajo. Nam je dobro znano, da ti ljudje, ki so zdaj še mirni in se zbirajo v hribih, niso nobeni tolovaji, kakor nekteri mislijo, ampak da so ustaši, ki se hočejo potegniti za starega kralja. Zato je kralj Iskra sklenil, to zalégo pokončati, prej da premočna postane, in poslal je generala Čuka s tisoč možmi zoper nje.«

»Že razumem«, reče župan, »general Čuk hoče imeti črtež, da bo vedel, kam svoje vojake razpostaviti.«

Oficir mu zašepeče nekaj na uho. »Meni je že prav«, odvrne Maselc, »samo z vami hoditi mi bo sitno. Za mene je to strašno nevarno; če tolovaji ne bodo vsi do zadnjega moža pobiti, maščevali se bodo nad mano, češ, da sem izdajalec in smrti zapadel.«

»Ha, ha, ha!« se zakrohoče oficir, »zdi se mi, gospod župan, da niste posebno pogumni. Nič se ne bojte; saj smo mi pri vas.«

»Vi ne boste zmirom pri meni«, reče župan; »če vojaki odidejo, so zopet tolovaji gospodarji.«

»Kaj se bomo o tem menili«, vsklikne oficir; »tù imate papirja in svinčnik, pa mi narisajte celi okraj.«

Maselc je vzel papir in začel delati črte, vogle, pike in ovinke, da je bilo vse nekemu zemljevidu podobno. Potem je začel oficirju znamenja razkladati: »Ta črta je cesta, ki pelje v Silvijo; te goste pike pomenijo grmovje, kamor naj se vojaki nikar ne spuščajo. Tukaj vidite skalnato gorovje, med katerim se nahajajo mnoge soteske, in tukaj se čutijo ustaši naj bolj na varnem. Tukaj na levi in tù na desni od te soteske vidite dve dolgi, debeli črti; to sta dve podzemeljski jami. Vsaka teh jam ima dva uhoda, enega od severa, drugega od juga, kakor vidite na znamenji; jami sta veliki, da najde v vsaki lahko tri sto tolovajev dosti prostora.

Za temi jamami na severu vidite zopet samo skalovje in divje soteske. Proti zapadu pa je nekaj planjave, ki je zopet od hribov obdana.«

»Karta je dobro narejena«, reče polkovnik; »zahvalim se vam zanjo v imenu gospoda generala! Zdaj se podám zopet domu. Prej pa si moram ogledati še ona dva kmeta, kakor sem že prej rekel.«

Na to vstane in se približa kmetoma (Bogumilu in Stražišarju).

»Kake vere sta vidva?« ju praša; »ali sta vidva sovražnika našega novega kralja?«

»Midva sva zvesta podložnika«, reče Bogumil, »in črtiva vsacega puntarja, kakor tam pri oni mizi eden sedi, ki je ravno prej čez kralja zabavljaj.«

Maselc in njegovi tovariši se spogledajo, tudi polkovnik se je začudenega kazal.

»Kterega mislite?« praša oficir.

»Onega tam!« reče Bogumil in pokaže na moža, ki je bil prej govoril, da je Iskra celo morilce najel, da bi starega kralja zadržali, — »oni le je čez kralja zabavljaj in rekel celó, da je kralj Iskra morilce najel, da bi starega kralja z sveta spravili.«

Osornega lica stopi polkovnik pred tistega meščana. »Kako se pišete?« ga praša, »in kako se boste zagovarjali?«

»Jaz sem Karel Breskvar«, reče ogovorjeni, »jaz pravim, da je novi kralj en lump, tat in ropar, ki ni vreden, da bi mu pošten človek v zobe pljunil! Zdaj pa naredite z mano, kar hočete!«

»Vi ste predrzen človek«, reče polkovnik, »kazen vam ne bo odšla; župan, vi pazite na tega moža in ne spustite ga več spred oči! Vidva kmeta pa morata z mano, kralj potrebuje takih zvestih ljudi, ravno zdaj imam

opravek za vaji dva. V hudih časih so zvesti ljudje zlata vredni.«

S temi besedami je zapustil sobo, kmeta pa sta šla za njim, ne brigajoča se za divje poglede, ki so jih okoli mize sedeči meščani za njima obračali.

Drugo poglavje.

Zdaj pa poglejmo še za ustaši, kje se zbirajo in kaj delajo. Pojdimo na visoko, skalnato goro od morja proti zapadu, našli bomo tabor, kjer jih šotoruje kakih sto. Tam po tleh leže med razno kuhinjsko posodo in vinskimi vrči, iz česar bomo sklepali, da so ravno odkosili.

Desetnik Štefan, ki je bil kakor podčastnikov eden pri ustaših, zlezal je na vzvišeno skalo in gledal v daljavo, če bi se nič sumljivega ne prikazalo.

Skor četrt ure je bil tam na skali stal, kar naenkrat zakliče: »Že gresta! Dva jezdeca v hitrem diru — to sta Vendimir in Stražisar.«

Ustaši planejo na ta klic po konci. Hiteli so na rob hriba, da bi došleca videli.

Sprejeli so ju z veselim krikom. Dva krepka možaka stopita s konj ter pozdravita zbrane ustaše. Nista nam neznana. Danes sta sicer

zopet v drugi obleki, pa vendar takoj spoznamo, da je eden Stražišar, tist, ki je za kmeta preoblečen v gostilnici sedel; drugi pa je tisti polkovnik Žagar, kteremu je moral župan Maselc vojno karto narediti. V resnici pa to ni bil polkovnik Žagar, ampak grof Vendimir, ki je v tisto gostilno stopil preoblečen kot polkovnik.

Z orlovim očesom pregleda poglavar grof Vendimir svoje ustaše, potem pa jim reče: »Pojdimo na odmerjeni kraj. Danes imamo tam važen posel.« Potem prime Stražišarja za roko in mu reče: »Mi te peljemo na mesto, kamor ni še stopil človek razun nas. Tam postaneš vodja te čete in tam boš zvestobo prisegel.«

Ustaši se dvignejo. Po grmovji in skalovji hité kakor koze naprej do groznega prepada. Na robu prepada je stala široka skala. Na to skalo stopijo Vendimir, Stražišar in še osem mož. Drugi so stopili spodaj okoli skale.

Tukaj povzdigne grof Vendimir svoj glas in ustaše govori:

»Bratje! vaš četovodja Trobec je našel prezgodno smrt v skalovji. Pripeljal sem vam družega vodnika, ker veste, da jaz ne morem zmirom med vami biti, ker moram voditi moje »črne brate«. Ta mož, ki bo odslej

vaš poveljnik in ki ga morate vsi ubogati do smrti, to je Lenart Stražišar, najzvestejši oficir kralja Ferdinanda, ki je kralju življenje rešil in ga pripeljal v varno zavetje. Noben ni bolj vreden in sposoben, da postane vaš vodnik, kakor ta mož. Vi vsi ste za starega kralja in se hočete zanj vojskovati, zato zakličite vsi iz enega grla: »Lenart Stražišar naj bo naš vodnik!«

»Lenart Stražišar naj bo naš vodnik!« zavpijejo ustaši za njim.

Na to stopi Stražišar naprej in tako govori:

»Imenujejo vas tolovaje, pa jaz vem, da ste poštenjaki in hrabri junaki. V veliko čast si štejem, biti vaš vodnik. Moje srce je polno sovražtva do onih, ki so kralja zavrtno oropali in ga prognali. Blagi grof Vendimir je dal kralju zavetje in on ga hoče na prestol nazaj posaditi. Grof Vendimir je meni pravil o vas, da ste vrli možaki in pripravljeni, boriti se za kralja Ferdinanda. Takih mož sem si že davno želel. Zato si lahko mislite, kako sem bil vesel, ko me je vaš poglavar, grof Vendimir, odločil, da postanem vaš poveljnik. Vi ste to volitev enoglasno potrdili. Zato vam prisegam zvestobo do smrti. Hočem biti vaš četovodja in vaš brat, in vsak iz vas me sme umoriti, če bom kedaj to prisego prelomil.«

»Zdaj pa še vi prisezite zvestobo in pokorščino svojemu vodniku!« zakliče Vendimir ustašem; »prisezite, da boste njemu zvesti ostali in pokorni tako njemu, kakor tistim, ktere bo on za desetnike med vami postavil!«

»Prisegamo!« zavpijejo ustaši.

»Prisezite, da ne boste napadali mirnih popotnikov!« zakliče jim Stražišar.

»Prisegamo!« zavpijejo ustaši.

Grof Vendimir je dal zdaj znamenje, in vsi ustaši so potegnili bodala iz nožnic. Potem pa jim Vendimir govori:

»Jaz, grof Vendimir, poglavar »črnih bratov«, preložim en del svoje oblasti na Lenarta Stražišarja. Prisegam zvestobo kralju Ferdinandu. Potegnili smo bodala iz nožnic in ne bomo jih prej shranili, dokler ni kralj Ferdinand na svoj prestol nazaj posajen!« Na to poljubi bodalo in ga izroči Stražišarju.

Zdaj pristopijo vsi ustaši zaporedoma in vsak poljubi svojega vodnika Stražišarja.

Na konec je Vendimir izročil Stražišarju še črni rog. Vsi »črni bratje« so imeli vsak svoj črni rog, in s tem, da je Stražišar prejel ta rog, bil je sprejet med »črne brate«. Pa njegov rog je bil z zlatom in srebrom okovan in z demanti obrobljen, in nosil se je na srebrnem traku, v znamenje dostojanstva, ki ga je Stražišar med ustaši dosegel.

»Tukaj vzemi znamenje svoje časti in oblasti«, rekel mu je poglavar; »sprejet si med »črne brate«. Teh bratov imaš na stotine po celi deželi in na Formenteri. Kadar boš v sili, zatrobi na rog, in prihiteli ti bodo na pomoč, kakor bi iz tal rastle. Kajti skriti so v raznih stanovih in oblekah po vseh vaseh in mestih, in planejo vsi k orožji, kedar ura kliče. Brez potrebe pa jih nikdar ne kliči! »Črnim bratom« nihče ne ubeži, ko bi bežal prav v Španijo ali Anglijo, ko bi se podal celo pod varstvo sv. Očeta v Rimu — povsodi ga najdemo in ugonobimo.«

Tako je bilo slovesno postavljenje Stražišarja za četovodnika ustašev. Po tej svečanosti sledila je veselica. Štefan je dobil povelje, naj napolni vse vrče z vinom. S klici: »Živio Vendimir! živio Stražišar!« podali so se ustaši na prejšni prostor nazaj, kjer so imeli svoje šotore.

Ko doli dospejo, prišel jim je Bogumil naproti, oni postarni »črni brat«, ki je bil s Stražišarjem v Sturji.

Bogumil stopi pred poglavarja Vendimira in ta mu smehljuje ukaže, naj pové, kako je opravil.

»Prijetna pot pač ni bila«, reče Bogumil. »S tisto karto od župana, ki si mi jo ti izročil, šel sem v mesto Urijo, kjer leži gene-

ral Čuk s svojimi vojaki. Straže me niso hotele naprej spustiti; ko sem pa rekel, da imam z generalom nekaj posebnega govoriti, spremljali so me do generala. Ko stopim v njegovo sobo, me praša, po kaj sem prišel. Jaz mu vse na kratko povém: »Vašega polkovnika Žagarja so ustaši ubili. On je bil pri županu v Sturji, ki ga je dobil v gostilnici; župan mu je naredil karto, kakošni so hribi okoli Sturja in kje se ustaši skrivajo. Polkovnik je zvedel, da sva jaz in moj žlahtnik, ki sva tam v krčmi sedela, dva zvesta podanika novega kralja; zato je rekel, naj greva ž njim. On je jahal na konji, midva pa sva peš za njim hodila. Na tem potu smo prišli do divjega boršta; vse okoli je bilo tiho in noč se je začela delati. Kar nenkrat počí puška izza grmovja in polkovnik pade s konja, bil je smrtno zadet. Moj žlahtnik steče v goščo, da bi morilca zgrabil, pa tudi njega je zadela druga kroglja, da je na mestu obležal. Naj bi hudobnim puntarjem kazen ne odšla, da so umorili mojega žlahtnika in ljubeznjivega polkovnika Žagarja! Polkovnik je bil hudo ranjen, vendar je imel še toliko moči, da je meni karto izročil in me prosil, naj jo k vam nesem, in sporočim, kaj se je zgodilo. Tukaj je karta — polkovnik Žagar, Bog mu daj večno luč, on

je umrl v izpolnovanji svoje dolžnosti!« Ko sem to pravil, je general gori in doli hodil in postajal vedno bolj nemiren in jezen. Potem me je prašal še to in uno! pa jaz sem mu na vse tako odgovarjal, da ni imel nobenega suma do mene. Ogledeval je skrbno županovo karto, potem je pustil meni en glaž vina prnesti in me odslovil.«

»Vedel sem, da ti take stvari najbolje opraviš«, reče Vendimir zadovoljen; »nam si s tem dosti pomagal, kajti če pojde Čuk v našo past, potem je zgubljen.«

»Kaj bo ta karta nam koristila?« praša Stražišar dvomeč.

»Vojskovodja si mora vsako stvar v svojo korist obrniti«, reče Vendimir. »V tvoj poduk ti bom stvar nekoliko razložil. Nova vlada vé, da smo njeni zakleti sovražniki, zato je sklenila, nas popolnem pokončati. Ona pa ne vé natančno, koliko nas je. Čuk je bil tisti pobalin, ki se je zavezal, da hoče kralja Ferdinanda zahrbtno umoriti in s poti spraviti. Akoravno se mu to ni posrečilo, naredil ga je minister Iskra, novi kralj, vendar v zahvalo za generala in mu dal nalogo, naj nas ustaše ukroti.

Ker se pa Čuk s takim sovražnikom še ni vojskoval, hoče vse prej natanko pozve-

leti, potem nas pa prijeli, kakor na odkritem bojišči, zato si je naročil karto od tukajšnih krajev. V ta namen je poslal polkovnika Žagarja v Sturje k županu, da bi mu to karto naredil. Jaz sem vse to zvedel, zato sem postavil nekaj »črnih bratov« na stražo; Žagarja smo vjeli med potjo, jaz sem oblekel njegovo vojaško obleko in šel sem v njej v Sturje. Stopil sem v gostilnico kot polkovnik Žagar, kjer sta ti in Bogumil na me čakala; videl si, kako sem se znal obnašati, kakor bi bil res polkovnik Žagar. Vaji dva pa sem poklical s seboj iz dveh uzrokov, namreč da bi ne prišla v prepir z vrlimi meščani, ki so kralju zvesti, in da bi svojo nalogo do konca izvršila; ti si spraval oficirja na varen kraj, Bogumil je šel pa s karto h generalu Čuku.«

»Zdaj pa že zastopim«, reče Stražišar; Čuka bo ravno njegova previdnost pokonala. On se bo ravnal po svojem črtežu, ki ga ima v rokah, mi se bomo pa ravno narobe razpostavili.«

»Taka je«, reče Vendimir; »jaz imam pa celi črtež, to je županovo karto prepisano; le poglej jo — prevdari, kam bo Čuk kot general svoje vojake postavil, potem boš tudi vedel, kako se mu moraš ogniti in kako ga v zanjke vjeti. Ti hribi so tako polni so-

tesk in naravnih trdnjav, da se boš lahko ubranil, sovražniku pa mnogo škode naredil.«

Tretje poglavje.

Tri dni je bilo od tega preteklo, odkar je bil Stražišar proglašen za vodnika ustašev. Vendimira ni bilo več v taboru; on je bil na nagloma zginil, ker je zbujal zaroto še drugodi po celi deželi in hitel na svojem brzem konji od kraja do kraja. To ni bilo nič čudnega, da je on nenadoma zginil in se zopet nenadoma prikazal.

Ustaši so bili na boj že dobro pripravljene, ker so vedeli, da se sovražnik bliža.

Ogleduh Francelj je bil po noči na ogledovanji in je prinesel novico, da se bliža tisoč vojakov. Stražišar je delal vse priprave, da bi te goste spodobno sprejel. Svojo četo je razdelil na več oddelkov in vsakemu oddelku je dal svoje povelje, kam se ima postaviti.

Imel je vsega dve sto in osemdeset mož pred seboj. V pogledu na kraj, ki je bil za brambo ugoden, za naskakovalce pa silno neugoden, kazalo se je, da se bo tisoč vojakom lahko v bran postavil. Ustaši so bili zato dobre volje, so prepevali in se norčevali iz »komisarjev«, kakor so vojake imenovali.

Okoli poldné je dala na sprednji skali stoječa straža znamenje, da sovražnik prihaja.

V dolgih vrstah so se videli, ko so marširali po ozki poti proti goram. V sredi med oficirji je jahal mož z imenitnim redom na prsih; to je bil general Čuk. Od časa do časa je kazal s prstom na kraje in razne vrhove, — menda je svojim oficirjem dajal poduke, kje je treba naprej koračiti in ustaše prijeti.

Tudi župan Maselc je bil med spremstvom generala Čuka. Previdni general je hotel župana pri sebi imeti, da bi mu kraje še bolj natančno razkazoval.

Maselc se je prestrašil, ko je zvedel, da je bil polkovnik Žagar ustreljen, in hvalil ga je, kako je bil priljuden gospod. Po drugi strani je bil pa zopet vesel zavolj svojega prijatelja Breskvarja, kajti zdaj Žagar ni mogel zatožiti Breskvarja, kako je čez novega kralja zabavljaj. General do zdaj še ni nič omenil zavolj besedi Breskvarjevih, zato je župan mislil, da tudi kmet o tem ni nič povedal generalu.

Kmalu je došla vojska do ustaških skri-vališč.

»Tukaj se konča grmovje, pred katerim nas je župan svaril«, pravi Čuk svojim oficirjem, »tam je ono skalnato gorovje z otlinami in soteskami. Najbrž so ustaši po so-

teskah skriti, in ta druhal se ne bo prej oglašila, dokler jim ne pridemo čisto pod nos. Hej, vi župan, stopite k meni — zakličite županu, — povejte mi, ali so pod onim vrhom tiste jame, kjer je toliko prostora?«

»Ena je pod tistim vrhom, druga pa pod tem le na levi strani soteske«, reče župan in še dostavi: »pa jaz mislim, da ustašev ni v jamah.« — »Tega meni ni treba praviti«, reče general; »tako neumni niso, da bodo v jami čepeli, kjer jih lahko zajamemo in vse polovimo. Jaz bi le rad vedel, kje je drugi uhod od leve jame in kako dolga je ta le soteska na sredi, kjer so ustaši gotovo skriti?«

»Drugi uhod leve jame je na zapadni strani hriba tje proti odprti planjavi. Od tistega uhoda do konca te soteske je prav blizo, komaj kakih sto korakov.«

»No potem smo že na čistem«, reče Čuk zadovoljen in se obrne do svojih oficirjev, ki ga radovedni obstopijo. »Vi, stotnik Mrvar, boste šli z enim oddelkom po tej soteski naprej; postrelite vse, kar se vam nasproti postavi in ženite ustaše proti koncu soteske. Vi, Ribnikar, pa vzemite sto mož in ž njimi se skrite v levo jamo; pri zadnjem uhodu pa postavite stražo. Kedar bodo ustaši iz

soteske pribežali blizo vas do planjave, tačas naj vam dá straža znamenje, vi skočite nad nje in jih zapodite v sotesko nazaj, tako da bodo tam med dva ognja prišli. Z vsemi drugimi vojaki pa pojdem jaz na planjavo na levi strani gorovja, in tam že vem, kaj mi je storiti.

Oficirja, kterima je veljalo to povelje, sta se takoj odpravila na pot. Čuk je šel s sedmimi stotinami okoli hriba v planjavo na levi strani gorovja. Mrvar z dvema stotinama je začel prodirati po soteski. Ribnikar pa je vzel sto mož, je došel ž njimi do prvega uhoda leve jame in se podal v jamo, da bi pri nasprotnem koncu ven prišel in tam bežeče ustaše prijel o pravem času. Ta vojni načrt ni bil ravno tako slab. Kajti misliti se je smelo, da se bodo ustaši upirali v soteski, kjer jim je bilo toliko naravne brambe na razpolaganje. Tudi povelje za Ribnikarja je bilo prikladno, ker bi se ustaši lahko brez velike zgube umaknili iz soteske, ako bi jih Ribnikar s svojo kompanijo ne ustavil. Vse bi morda za vojake dobro šlo, ko bi — Stražišar ne imel ravno tega načrta, kakor ga je župan Čuku naredil. Njemu je bilo toraj lahko, sovražnika premotiti; treba je bilo samo tiste kraje zastaviti, o kterih je župan rekel, da niso nevarni, tiste

pa prazne pustiti, kjer je Čuk največo moč pričakoval.

Ribnikar je prišel s svojimi ljudmi do tiste jame. Pa uhod je bil tako tesen, da je mogel samo mož za možem vsak posebej preriti se skoz otline, ki se je še le bolj v sredi razširila v prostorno jamo. Ker so bili vojaki nabasani z orodjem in drugo bažo in so se toraj le težko zbasali skoz uhod, trpelo je precej dolgo, prej da so bili vsi v jami.

Med tem pa je šel Mrvar s svojimi ljudmi po soteski naprej, preiskaval grmovje in skrite otline, pa na svoje začudenje ni nikjer videl nobenega ustaša. Stotnik Mrvar se je čudil sovražniku, da je tako pripraven kraj brez vsake posadke in brambe pustil.

Po grmovji, po skalovji, čez prepade in težavne prehode dospeli so vojaki slednjič na konec soteske. Tukaj je bilo treba prelaziti majhen grič, od koder se je prišlo po levi strani doli v planjavo in na severni uhod jame, po desni strani pa je bil grič zvezan z gorovjem, pod katerim je bila desna jama. Ko so vojaki začeli po tem hribu navzgor lezti, zagrmelo jim je naenkrat iz mnogih pušk nasproti in mnogi so padli mrtvi ali ranjeni na tla.

Komaj so si od tega strahu nekoliko od-dahnili, kar slišijo pokanje tudi za hrbtom.

Kakor bi bili iz tal zrastle, prikazali so se ustaši tudi od zad iz soteske, kjer prej ni bilo nobenega videti. Vojaki so bili od dveh strani zajeti, in kolikorkrat so puške od spred ali od zad zagrmlele, padlo jih je nekaj na tla. Akoravno je bilo vojakov precej, vendar si niso vedeli pomagati, ker niso vedeli, ali bi streljali na one spredaj ali na one, ki so prišli izza hrbta. Poleg tega pa svojih sovražnikov skoraj videli niso, tako dobro so se ustaši za grmovjem in skalovjem skrivati znali. Sprožili so sicer večkrat, pa strelili večinom le v prazen zrak ali pa v kamenje. Druzega ni kazalo, ko bežati, pa kam? Na levo in desno strma gora, spred in zad sovražnik! Če ne pride kmalo pomoč, morajo vsi konec vzeti.

Res je prišla pomoč. Nekaj ustašev je bilo postavljenih na grič, ki je v imenovani planjavi na samem stal. Te je general Čuk s svojo veliko močjo zgrabil in jih prepodil. Bežali so brzih nog ravno čez ono sedlo na koncu soteske, ki je bilo zvezano z ono drugo jamo na desnem bregu soteske. Tje proti tisti jami so ustaši bežali, da bi se v njej skrili, mnogoštevilna četa vojakov pa za njimi.

General Čuk, ko je tje na tisto sedlo pri-dirjal in slišal streljanje v soteski, zapazil je

takoj, v kako nevarnem položaji da je Mrvar s svojim oddelkom. Hitro pošlje nekaj vojakov naprej za onimi ustaši, ki so v desno jamo zbežali, sam pa z veliko močjo zgrabi tiste ustaše, ki so Mrvarja napadali s sedla doli. Boj je bil le kratek. Ustaši so kmalo spoznali, da proti taki sili nič ne opravijo, zatorej popusté svoje prostore in — zginejo, da se ni vedelo kam.

Še le zdaj je zamogel Mrvar iz soteske ven stopiti.

»Kaj pa se je zgodilo?« ga praša general, »vi ste menda polovico svojih ljudi zgubili?«

Stotnik Mrvar je potem vse povedal, kako se je zgodilo.

»To je čudno!« reče Čuk, »kaj, iz tega grmovja so ustaši prigrmeli?«

»Se vé da«, reče Mrvar, »namesto, da bi nam tukaj stotnik Ribnikar naproti prišel, prijeli so nas tolovaji, ki smo mislili, da so v soteski, pa jih ni bilo.«

»Kam pa je prišel Ribnikar in njegovih sto mož? Poslal sem jih v jamo, morda so še tam?« praša general.

»Tudi meni se tako zdi«, reče Mrvar, »pa kaj ga tam zadržuje, to mi je nerazumljivo.«

General se je zamislil. Skrbelo ga je, kam je prišel Ribnikar s svojimi ljudmi. Pustil je vse grmovje na okoli preiskati, pa nikjer ni bilo sledu o zgubljenih.

»Gotovo so tem roparjem v roke padli«, reče general, »pa jaz jih hočem maščevati, da me bodo pomnili ljudje! Doli z onega griča sem jih nekaj pregnal in ti so bežali v ono drugo jamo in so še notri. Postavil bom stražo k obema uhodoma, potem bomo pa pri uhodu zakurili, da bodo ali ven pribežali in se v naše nože zakadili, ali pa se bodo v jami zadušili. Hej, vojaki, dajte grmovja nasekati in zažgite ga pred jamo, pred obema uhodoma. Ko bi vedel, da so v oni jami tudi ustaši in da so naši v njej že mrtvi, naredil bi pri drugi jami ravno tako.«

Vojaki so hiteli izvršiti povelje generalovo. Ko sta bila oba uhoda s stražami zastavljena, nasekali so grmovja in ga zažgali pred uhodom, da se je v jamo kadilo; nakladali so na ogenj nalašč frišnega smerečja, da se je bolj kadilo. Ko bi bil kak ustaš zavoljo strašnega dima iz jame pritekkel, čakali so ga že pred uhodom, da bi bili vsacega zaklali ali pa ustrelili.

Zelo pa se je general začudil, ko to zažiganje ni imelo nobenega uspeha, akoravno se je tako kadilo, da so še vojaki pred uho-

dom, ki so na straži stali, težko dihali. Ni se prikazal noben ustaš iz jame.

»Ti lumpi imajo pa dobra pljuča!« reče general.

»Ali pa se hočejo raje zadušiti, kakor da bi se z nami v boj spustili«, pristavi eden oficirjev.

»Počakajmo še en čas«, pravi general.

Preteklo je zopet četrť ure, pa kadenje in požiganje ni imelo nobenega uspeha; vse je bilo tiho, kakor da ni nobenega človeka v jami. Kar naenkrat se zasliši od planjave sem velik šunder, ropot in vpitje in streljanje. Gost dim se je dvigal od tal in zakril en del planjave. Kmalo potem so pritekli prvi vojaki, ki so pred sovražnikom bežali; zmirom več jih prihaja bežečih; vsi zbegani tečejo v tisto sotesko, kjer so ležali ranjenci od prejšnega boja.

»Kaj pa je to?« kriči general nad njimi; »ali imam same plašljivce pod seboj?«

Med tem je prisopihal tudi debeli župan in začel ves preplašen praviti: »Kakor škrti so se vsuli na naše vojake; cela armada bi morala pred njimi bežati. Od tistega griča, od koder smo prve ustaše prepodili, šli smo po vrhu naprej, prekoračili ozko dolino in od tam začeli lezti na neko večjo goro, ne-

kaj da bi videli, če je kje kak sovražnik, nekaj pa tudi zato, ker je kraj jako pripraven za brambo na vse strani. Vi sami, gospod general, ste rekli, da bo to goro treba zasesti. Mi smo to storili, in dolgo ni bilo sovražnika videti. Ko pa pridemo na vrh, planili so od vseh strani nad nas, nas vrgli po rebri doli in nas podili, kakor besni nazaj. Kdor se je ustavljal, so ga precej na tleh imeli.«

»Godilo se jim je, kakor vam, Mrvar«, reče general proti stotniku obrnen; »videti je, da so sovražniki nalašč prazne pustili vse one kraje, kjer smo jih mi pričakovali. Kdo vraga jim je to pamet dal?!«

Med tem so pribežali tudi oni oficirji, katerim je Čuk poveljništvo zdaj bežečih vojakov prepustil. Pravili so skoraj ravno tako, kakor župan Maselc. Rekli so, da so zgubili v tem boju najmanj sto mož.

General je oficirje na stran poklical in pričel se je vojni svèt. Bil je general že precej obupan; zgubil je že premnogo moštva; zato je sklenil, da hoče z ustaši v dogovore stopiti.

Stotnik Mrvar in župan Maselc naj bi šla z belo zastavo k sovražnikom in naj bi jim rekla, da jim bo vsem odpuščeno in da se nobenemu ne bo nič zgodilo, če se precej podajo in orožje odložé.

Oficirji so bili s tem predlogom vsi zadovoljni, in poklicali so župana, da bi šel z Mrvarjem k sovražniku. Maselec je nerad šel, pa si ni upal ugovarjati.

Četrto poglavje.

Kmao potem je šel župan s stotnikom Mrvarjem po istej poti proti sovražniku, od koder je bil ravnokar pribežal. Ko sta došla na prej imenovani grič, zasadila sta belo zastavo v zemljo in čakala, kdaj pride kdo iz sovražnega tabora na dogovor.

»Vi možje!« jim zakliče, »pridite, da slišite pogoje generala Čuka, pod katerimi vam pustijo svobodo in življenje.«

Na to se prikaže osem ustašev; bili so sami desetniki; tudi Bogumil in Štefan sta bila med njimi.

»Kaj hočete od nas?« praša Bogumil.

Županu je bilo težko odgovoriti. Pogledoval je Bogumila od nog do glave, zdel se mu je ravno tak, ko tisti kmet, ki ga je nedavno v gostilnici videl in ki je izdal njegovega prijatelja Breskvarja. Razne misli so ga obhajale, tako da je čisto pozabil na svoje pravo opravilo.

»Vi ste ravno tisti mož, ki sem ga nedavno v gostilnici v Sturji videl«, reče sled-

njič proti Bogumilu; »pa tačas ste bili v kmečki obleki in še en tovariš je bil pri vas.«

»Od tega je zdaj štiri dni«, reče Bogumil hladno. »Polkovniku Žagarju ste rekli, da ste zvest podanik novega kralja«, nadaljuje župan, »in izdali ste še meščana Breskvarja; zdaj ste pa sami med ustaši! Zdaj je meni vse jasno. Polkovniku ste se hoteli prilizniti, da vas je seboj vzel; potem ste pa polkovnika med potjo umorili in šli v svoji predrznosti celo z njegovo karto h generalu!«

»Kaj pak, kaj pak!« reče Bogumil, »general je meni vse verjel. Glavno reč ste zadeli.«

»O vi hudobneži! Sam vrag vas uči takega sleparstva, in vrh tega vaših hudobij niti ne tajite!«

»Vi ste res dolgočasni, modri gospod župan«, odvrne Bogumil, »povejte vendar enkrat, kaj od nas zahtevate?«

»Vi morate orožje odložiti in se nam podati«, poprime zdaj Mrvar besedo, »le pod tem pogojem vam general dovoli, da svobodno odidete.«

»Čakajte kratek čas«, reče Bogumil zaničljivo, »šel bom k našemu vodniku, da mu sporočim vašo željo; ne dvomim, da se bo precej ponižno podal.«

Z zaničljivim posmehom, ki sta ga ta dva precej zapazila, podal se je Bogumil nazaj k Stražišarju, onih sedem mož pa je ostalo na griču.

Stražišar in njegovi tovariši so že težko pričakovali, kako novico bo Bogumil prinesel. Glasen smeh se je slišal daleč na okoli, ko jim je Čukove pogoje naznanil.

»Kaj ti norci mislijo, da so zmagali!« rekli so ustaši, »naših je komaj šest ranjenih, oni so jih pa zgubili na stotine. Zdaj naj se pa mi podamo, ha, ha!« tako so ustaši govorili.

Stražišar je poslal Bogumila s takim odgovorom k poslancem, da je bil ta kar vesel, za generala pa je bil odgovor tako osoljen, da mu je moral v želodcu obležati.

Ves vesel pride Bogumil do griča k beli zastavi in jame govoriti tako: »Poslušajte odgovor našega častitega poveljnika. On je že zadosti skušen in prebrisan in ne bo šel v vaše zanjke, ker predobro vé, kako malo se sme vaši besedi verjeti. Kdor je zadosti malo-priden, da je oropal kralja in mu dobrote s črno nehvaležnostjo plačuje, tak mož tudi nam ne bo pri besedi ostal. To sporoča naš poveljnik vam in vašemu kralju in generalu Čuku in vsem tistim, ki so bili pri tej hudobiji sokrivi. Če hoče Čuk svojo pregreho

popraviti, naj se pridruži nam in naj nam pomaga, da krivičnega kralja preženemo!»

»Kaka predrznost! kaka ponudba!« reče Maselc.

»Le hodita zdaj svojo pot«, reče Bogumil, »naša pogodba je pri kraji!«

»Saj z vami se sploh ne bomo več pogajali«, reče Mrvar, »upam, da vam bomo korajžo kmalo vzeli.«

Na to oba odideta. Čuk je sicer že naprej vedel, da ustaši njegovih pogojev ne bodo sprejeli, tako grobega odgovora pa se vendar ni nadejal. Jezil se je tem bolj, ker mu je vest očitala, da je vse res, kar je Stražisar rekel.

Se vé da priznati tega ni hotel.

»Kaj, s tolovaji naj stopim v zvezo!« zakliče ošabno; »predrznost teh klatežev je ravno tako velika, kakor njih hudobnost. Pa jaz jim bom to prevzetnost že izgnal. Le urno na noge, pa vnovič planimo po njih!«

Med tem se je čisto pozabilo, kaj se v jamah godi. Še vedno se nič ni vedelo, kam je prišel Ribnikar s svojimi sto možmi; tudi so bili v nejasnem, ali so tisti ustaši, ki so se skrili v drugo jamo, pred katero se je kurilo in kadilo, še pri življenju ali ne. Skor je bilo nemogoče misliti, da so še živi.

Na vse to Čuk zdaj ni več mislil, ko se je pripravljajl za nov naskok proti ustašem.

V kratkem so bili vsi njegovi vojaki zbrani in v red postavljeni. Čuk je naredil tak črtež (plan): En del vojakov naj prime ustaše od spred, drugi del pa naj se jim priplazi za hrbet. Zdelo se mu je, da na ta način mora zmagati.

Kmalop a se je prepričal, da tudi ta črtež ni bil za nič.

Nekaj kompanij se je zavilo na desno okoli hriba, da bi sovražnika zalezle. Župan jim je natanko dopovedal, kodi naj gredó.

Čuk sam z drugim oddelkom pa je marširal naravnost proti tistemu griču, kjer je bila malo prej pogodba z ustaši poskušana, od tod pa je hotel prodreti na tisto goro, od koder so bili njegovi vojaki ravno prej prepodeni. Mislil je, da bodo ustaši zopet pustili ga priti na vrh in še le na vrhu od vseh strani padli po vojakih. Za ta slučaj je že vedel, kaj mu je storiti in bil si je zmage gotov.

Pa zopet se je zmotil. Komaj so začeli vojaki v hrib lezti, prideró jim ustaši nasproti, ter jih jamejo pokati. Stražišar sam je bil med prvimi. Oni vojaki, ki jih je Čuk v desno stran poslal, bili so tako daleč proč, da niso mogli o pravem času na pomoč

priti. Tako se je Čuku in njegovi četi dosti slabo godilo. Vselej, kadar so hoteli vojaki v hrib prodreti, bili so z veliko zgubo nazaj vrženi.

Ko je bila tako bitka za Čuka že zgubljena, slišalo se je v daljavi trobentanje na rog. Kmalo za tem prijaha črn jezdec okoli hriba.

On prijezdi prav pred Čuka in njegove vojake in zavpije:

»Stojte! Ne hodite v svojo pogubo, ampak poslušajte moje besede!«

Ko so ustaši tega moža na konji videli, umaknili so se nazaj v grmovje.

Čuk je bil osupnjen. »Kaj hočete vi tukaj?« praša jezdeca.

»Prišel sem vas svarit, ker vaša poguba je blizo«, odgovori črni jezdec.

»Brigajte se vi za svoje stvari, ne za mene«, mu zakliče general.

»Ti si na slabi poti«, mu odvrne črni konjik; »zapusti krivičnega gospoda in pridruži se prijateljem starega kralja, sicer je po tebi!«

»Mika me, da bi te dal na prvo drevo obesiti!« reče general.

»Verjamem«, reče črni mož, »saj ti si zrel za vsako hudobijo! Svojega kralja si izdal, hujše zlobnosti si ni treba misliti.«

»Ustrelite tega nesramnega človeka!« za-
vpije zdaj Čuk svojim vojakom. Takoj se
obrne deset ali dvanajst cevi in jezdeca in
počilo je iz ravno toliko rusk.

Pa na začudenje vojakov sedel je tujec
nepremaknjen na konji!

»Svaril sem te«, reče zdaj črni jezdec
Cuku, »ker me pa nisi hotel slušati, naj ti
bode zaslužena kazen!« To rekši vzame črni
z demanti obrobljeni rog in trikrat nanj za-
trobi.

V malih trenutkih prijezdijo od vseh strani
mnogi črni jezdec ter vojake obkolijo. Bili
so »črni bratje«, ki jih je bil Vendimir vkup
skical, ker je slišal streljanje v hribih in toraj
vedel, da se je bitka pričela. Rekli smo, da
se je že prej v daljavi rog slišal, tačas so
se »črni bratje« vkup klicali; ko je tisti črni
jezdec pred Čukom zatrobil, bili so že pri-
pravljeni, in to je bilo znamenje, da so na
mah priskočili. Kakor strahovi so molče sto-
pili okoli vojakov, nekteri pa so stopili k
svojemu poglavarju, ki je bil prvi prišel in
Čuka svaril, to je bil grof Vendimir. Ob enem
so pristopili tudi ustaši z gore doli. Vse je
gledalo na častitljivega Vendimira, ki je v
sredi med njimi sedel na velikem, črnem
konji.

Čuk je obledel; s tihim glasom je zapovedal vsiakom, naj se postavijo v bran.

»Zastonj se ustavljaš!« zakliče Vendimir Čuku, »tvoja oblast čez vojake je pri kraji.« Na to se obrne do vojakov in jim govori: »Odložite orožje, saj vidite, da nič ne opravite proti taki sili. Od vseh strani vas imamo zajete.«

Vojaki so spoznali, da je res tako, in da bi bila vsaka bramba zastonj. Oficirji in prostaki so odložili svoje orožje in se dali vjeti.

Samo Čuk se je še ustavljal. »Če me vsi zapustite«, zakliče svojim vojakom, »jaz se tem tolovajem. ne bom nikoli podal. Plašljivci ste vsi! Mene ne bodo po ceni ukrotili!«

Z divjo obupnostjo se vrže med »črne brate« s sabljo v roki; pa ti so ga kmalo zgrabili, mu orožje vzeli in ga zvezali.

Ustaši in črni bratje zdaj odstopijo na stran, in Vendimir je prašal na glas:

»Kako kazen je zaslužil po postavi izdajalec, ki je kriv tudi zahrbtnega umora?«

»Smrt!« mu doni od vseh strani kot odgovor. »Naj toraj umrje!« reče poglavar.

Med tem ko so Čuka zvezanega odpejlali, stopil je k Vendimiru Stražišar in mu nekaj sporočil.

Kmaló potem se je podal Stražišar v tisto jamo, kamor je bil zlezal Ribnikar s svojimi vojaki. Vojaki, ki so bili vjeti, gledali so vsi za njim, tako tudi črni bratje in ustaši.

Dolgo se ni prikazal iz jame nazaj. Tisti, ki niso vedeli, kaj se je tam zgodilo, bili so radovedni, kaj ima poveljnik ravno zdaj v jami opraviti.

Zeló so bili začudeni, ko so videli slednjič kakih dvajset ustašev iz jame prilezti. Na splošno začudenje in na veselje Čukovo, ki je to vse tudi videl, prišlo je potem iz jame tudi tistih sto vojakov, ki jih je Ribnikar vanjo peljal. Bili so brez orožja in vsi zvezani; nekteri tudi ranjeni. Za njimi je prišlo zopet nekaj ustašev.

To pa je prišlo tako. V jami je bilo skritih nekaj ustašev, čeravno sta Maselc in Čuk mislila, da jih tam ne bo. Skrili so se v jamo, da bi sovražnika od zad napadli, kedar bi prišel mimo jame. Na uходу je bila postavljena straža. Ko je stražnik povedal, da se jami bližajo vojaki — bil je Ribnikar s svojimi sto možmi — sklenili so ustaši precej, da hočejo vojake, če v jamo pridejo, precej vsacega posebej zagrabití, mu orožje vzeti in ga zvezati. Uhod je bil namreč iz začetka tako tesen, da je mogel le eden na enkrat not lezti, tako so lezli vojaki za-

pored drug za drugim v jamo. Ko je prvi prišel do tistega mesta, kjer se je jama razširila, so ga ustaši precej prijeli in zvezali. Tako so naredili tudi z drugim, tretjim, četrtem, in tako dalje, dokler niso vseh sto vojakov vjeli. Vsakemu so vrgli plajš čez glavo, ga na stran potegnili in zvezali. Le malokteri iz mej vojakov se je zamogel še braniti, in tak je bil ranjen in slednjič premagan. Vse se je zgodilo tako tiho, da tisti, ki so za prvimi šli, niso nič čutili, kaj jih v jami čaka. Ko so bili vsi Ribnikarjevi možje zvezani, postavili so ustaši stražo pri obeh uhodih, in tisti, ki niso bili ravno na straži, imeli so še čas, da so Mrvarju naproti stopili, ko je s svojimi po soteski gori prišel. To so bili toraj tisti ustaši, ki so Mrvarja s hriba doli zgrabili; kajti glavna moč ustašev je bila na onem hribu, kjer je bila pozneje dvojna bitka.

To četo ustašev, ki se je v jami tako dobro obnašala, vodil je desetnik Boštjan. Stražišar ga je očitno pohvalil in počastil za to izvrstno vodstvo.

Ob enem je Stražišar poslal še enega moža v drugo jamo, ker je zvedel, da je nekaj njegovih ljudi v njo zbežalo in da jih je Čuk hotel z ognjem in dimom ukrotiti. Poslani ustaš je onim v jami skritim

povedal, da ni nobene nevarnosti več, naj le ven pridejo. Na veliko začudenje Čukovo in drugih vojakov prišli so vsi not skriti ustaši, kakih dvajset, zdravi in nepoškodovani iz jame. V jami je bila velika razpoka, ki je segla do vrh gore, in skoz to razpoko se je zgubil dim, kakor po dimniku, zato jim kadenje in požiganje frišnih vej pred uhodoma ni nič škodovalo. Čuk se je jezil, ko je to videl, ker je spoznal, da mu je tudi to spodletelo, in da ni ustašem skor nobene škode naredil, ker so bili še tisti zdravi, o katerih je mislil, da so že davno vsi zadušeni.

Ko so prišli ustaši iz obeh jam in vjeti vojaki iz prve jame, ter stopili v kolo druge vojske, stopil je poglavar Vendimir k Čuku.

»Spravi se z Bogom«, mu reče, »le malo trenutkov imaš še živeti!«

Ko Čuk ni dal nobenega odgovora, pustil mu je Vendimir na prsi privezati listek, na katerem so bile zapisane besede: »S smrtjo kaznovan za izdajalstvo in zahrbtni umor od Vendimira, poglavarja črnih bratov.« Na to so mu zavezali zanjko iz vrvi za vratom in ga potegnili na prvo drevo, ki je tam stalo. Še en parkrat je zatrepetal z nogami, pa je bilo pri kraji ž njim. Zabuhlo lice postalo je višnjevasto, iz ust pa je pomolil jezik.

Vendimir jaha k obešencu in reče svojim črnim bratom: »Vi ste rekli, da je smrti vreden. Če ste po pravici sodili, bodi Bog njegovi duši milostljiv. Ako je pa nedolžen, naj pride njegova kri nad vas!«

»Mi smo po pravici sodili«, rečejo črni bratje; »njegova kri naj pride nad nas, če je bil nedolžen.«

Končno so molili za njegovo dušo.

Ustaši, vojaki in črni bratje so gledali ta prizor molčé. Vsi so se ozirali na plemenito podobo grofa Vendimira, ki je imel nekaj posebnega, častitljivega na sebi.

Ko je bila molitev končana, obrnil se je Vendimir k vojakom in jim govoril: »Ako obljubite, da se ne boste nikdar več vojskovali proti svojemu staremu kralju Ferdinandu, potem vam dam svobodo nazaj, da vsak lahko gré, kamor hoče. Kdor pa svojo prisego prelomi, godilo se mu bo ravno tako, kakor danes generalu Čuku.«

»Živio kralj Ferdinand!« zavpijejo vojaki, ki so novemu kralju le po sili služili in zdaj veseli bili, da so bili hudobnega Čuka rešeni. Zopet drugi vojaki so vpili: »Mi ne maramo za kralja Iskro, mi hočemo starega kralja nazaj, vzemite še nas v vašo vojsko!«

»Vedel sem, da so to pošteni ljudje in da le po sili krivici služijo«, reče Vendimir,

in pové vojakom: »Kdor iz mej vas hoče k nam pristopiti, bo z veseljem sprejet! Tako boste poravnali prejšno krivico, ki ste jo pravemu kralju delali.«

Skor vsi vojaki so prestopili k Vendimirovi vojski in obljubili, da se hočejo za starega kralja vojskovati. Le nekaj oficirjev in starih, oženjenih vojakov je odšlo vsak na svoj dom, ker jim je Vendimir polno prostost dal, potem ko so prisegli, da se ne bodo več vojskovali za novega kralja.

Mrvar in Ribnikar sta oba k ustašem prestopila, in Stražišar jima je dal neko višo stopinjo med ustaši, da sta bila tudi pri njih v nekaki oficirski časti in oblasti.

Ko je bilo vse pri kraju, zapazil je poglavar moža, ki je že dolgo ves začuden obračal oči v njega. Bil je to župan Maselec. Vendimir ga pokliče k sebi in ga praša, kaj da se mu tako čudno zdi.

»Vi ste prav podobni onemu«, reče Maselec bojzljivo, »tistemu, ki je bil v Sturji —«

»Kdo je ta, »oni, tisti«?» praša Vendimir.

»To je bil tisti polkovnik Žagar, kateremu sem jaz karto naredil«, reče župan; »pa ta je mrtev, rekli so, da je bil na poti v Urijo ustreljen. Bil je prav prijazen gospod, in še zdaj mi je žal, da je moral umreti.«

»Pa vi ste se vendar veselili njegove smrti«, reče Vendimir, »ker potem ni bilo treba več vašega prijatelja Breskvarja zaprtega držati.«

Župan pogleda Vendimira z prestrašenim pogledom. »Breskvar je moj prijatelj«, odvrne boječe.

»Dolžnost je več, ko prijateljstvo«, reče poglavar, »in da boste to spoznali, vam jaz ukažem, da mi pripeljete Breskvarja jutri ob osmih zjutraj tù sim.

»Pa on je staremu kralju udán, zakaj ga hočete preganjati še vi, ko je vendar vaših misli?« ugovarja župan.

»Ni treba, da bi vi vse vedeli«, reče Vendimir; »dolžnost je več ko prijateljstvo, zato se niste ravnali po nazorih Breskvarja, ampak delali ste za novega kralja, spremljevali ste vojake in jim kazali, kodi se držé ustaši.«

»Jaz sem moral tako delati«, se izgovarja župan, »drugače bi bil jaz zgubil svojo glavo. Na tihem sem bil pa za starega kralja, in bi bil še danes vesel, ko bi ga mogel kot našega vladarja pozdraviti.«

»Saj vam verjamem«, reče poglavar; »gotovo je pa, da nam vaša karta ni nič škodovala, Čuku pa nič pomagala. Zdaj pa pojdite in glejte, da mi Breskvarja pripeljete.«

Maselc se globoko priklone. S tistimi vojaki, ki niso ostali pri ustaših, ampak raje šli domu, podal se je po gorovji navzdol v Sturije, kjer je bilo ljudstvo silno veselo, ker so že zvedeli, da je bila vojska lažikralja razbita in vjeta.

Ustaši in črni bratje pa so napravili veselico in pri veselih popevkah popivali črno vino do pozne noči. Stražišar je zdaj vnovič štel svoje ljudi, ko je pristopilo k njim toliko vojakov, in naštel jih je šest sto in devetdeset.

Peto poglavje.

Drugo jutro ob določeni uri prišel je Breskvar na tisto mesto, kamor mu je poglavar ukazal. Po tem, kar je od župana zvedel, se mu ni bilo treba bati, da bi se mu tû kaj žalega storilo. Odkritosrčno je bil svoje mnenje povedal; tega mu Vendimir ne more v greh šteti, ki je sam največi sovražnik novega kralja.

Kmalo po njegovem prihodu peljali so Breskvarja pred poglavarja Vendimira. Ta ga prijazno sprejme in mu reče sestri.

»Vaš oče imajo blizo Tarenta precej veliko kmetijo?« praša grof.

Mož iz Sturije ga začudeno pogleda, češ, od kod to vé? — »Res je tako?« reče slednjič Breskvar.

»Vi imate tudi brata, po imenu je Florijan?«

»To je moj edini brat, pa mnogo mlajši od mene«, odgovori Breskvar.

»Kdaj ste dobili zadnje poročilo od svojih ljudi?« praša poglavar naprej.

»Tega bo zdaj dva mesca. Ali se jim je kaka nesreča prigodila? Prosim, povejte vse brez ovinkov, — saj sem bil tako že v skrbeh zavoljo svojih ljudi.«

»Vaši ljudje niso bili v stanu, vam kaj sporočiti, ali vas za pomoč prositi; saj vi bi jim sami tudi pomagati ne mogli.«

»Kaj se je zgodilo?« praša Breskvar preplašen; »moj stari oče — ali je morda v sili?«

»Žalibog, da je tako«, reče poglavar. »Poslušajte, kaj se je pred kratkem zgodilo. Ko je Iskra po krivici prilastil si kalabriško krono, postavil je po deželi povsod take uradnike, ki so bili njegovi pristaši in pomočniki. Tem jě dal oblast, ljudstvo odirati in trpinčiti, kakor se jim ljubi. Tudi vaša vas dobila je novega sodnika.«

»To je Milar, človek brez vsake vesti«, pristavi Breskvar.

»Vaš oče, že sit njegovih krivic, je nekega dné nekaj ostrih besedi izustil čez sodnika; ta je to zvedel in pustil je vašega

očeta v ječo zapreti, vašega brata pa je vtaknil med vojake in ž njim še več mladih ljudi«, povedal je Vendimir prestrašenemu Breskvarju.

»Nezaslišano!« vsklikne ta, »moj stari, slabi oče v ječi, moj slabotni brat pa pri vojakih!«

»Jadikovati ne pomaga nič«, reče Vendimir, »tù je treba odločnega in hitrega dejanja, da se prizadeti rešijo.«

»O, svetujte meni, kaj naj storim, da svoje rešim in hudobneža Milarja kaznujem!« vsklikne Breskvar; »sovražnik sem kralju in njegovim pomagačem, ne vstrašim se pa ničesa.«

»To sem vedel«, odvrne poglavar, »zato sem vam vse povedal.«

»Ukazujte nad menoj! Kar je v mojih slabih močeh, hočem storiti.«

»Poslušajte«, govori zdaj Vendimir, »tega novega sodnika Milarja je postavil Jastreb, prvi minister roparskega kralja Iskre. Milar je obljubil, da bo polovico dohodkov dajal ministru, zato je to službo dobil. Milar sam pa kmete toliko bolj stiska z davki, da jih zamore nekaj odrajtati v kraljevo blagajnico, nekaj pa ministru Jastrebu in slednjič še njemu samemu nekaj ostane. Ravno danes

bo nesel pet sto cekinov v Jastrebov grad — ki jih je vse vaščanom iztlačil. Da se jim ta krivični denar vzame in med ljudi nazaj pride, in da oprostimo vašega očeta in vašega brata, treba je, da se še danes polastimo gradu. Vam je grad dobro znan, ker ste bili tam za oskrbnika, ko je bil grajšinski gospodar še gospod Sinti, zvest podanik kralja Ferdinanda.«

»Skor dva leta služil sem blazega Sintija in poznam vsak kot v gradu«, reče Breškvar. »Okoli grada je izkopan globok jarek, in do grada se zamore priti le čez most, ki se pa lahko vzdigne in se le doli spusti, kadar gre kdo od domačih ven ali not. Zdaj pravijo, da je na dvorišču še straža postavljena.«

»Tako je«, odvrne Vendimir, »in med tistimi stražniki je tudi vaš brat Florijan. Včeraj je bil tje poslan, in to kakor nalašč za naš namen. Vi morate iti v grad s kakoršnimkoli izgovorom. Ko greste skozi stražo, dajte skrivej vašemu bratu listek papirja, ter mu nanj zapišite, kaj mi nameravamo. Kadar bo namreč sodnik z denarjem čez most stopil, in kadar bi se imel most zopet kviško vzdigniti, takrat naj vaš brat verige tako zamota, da mostu ne bo mogoče hitro kviško dvigniti. Ta trenotek bodo porabili moji ljudje

da bodo čez most v grad planili in se ga polastili.«

»To je pač predrzno podjetje«, reče Breskvar; »pa jaz zaupam v vašo modrost in v hrabrost vaših »črnih bratov«, zato sem precej pripravljen, to izpeljati, kar mi velevate. Kaj pa je potem storiti, če bi me Jastreb spodil in bi jaz prišel prej čez most nazaj, ko bo sodnik not šel?«

»Tega se ni treba bati«, reče Vendimir; »mi že natanko vemo, kdaj bo sodnik prišel. Kakih deset minut poprej greste vi v grad. Ob dveh popoldne pričakujte pred gradom moža, ki ste ga videli že v gostilni v Sturiji.«

»Ali tistega starega, ki je mene izdal?«

»Tako je; pa on vas ni izdal, ampak to storil le v vašo korist, kakor boste kmalo zvedeli. Pustimo to na strani. Vi imate dolgo pot pred seboj, toraj ni časa muditi se.«

Breskvar je želel še več razjasnil, pa ker je poglavar rekel, da se tako mudi, ni hotel dalje ugovarjati. Poslovivši se od poglavarja, zasedel je konja, ki je bil zanj že pripravljen. Brzih nog ga je nesel na odmenjeni kraj, kamor je došel še eno uro pred določenim časom.

Blizo grada je bil smerečji gojzdič. Tukaj je čakal moža, ktere ga mu je poglavar

obljubil poslati. Kmalo potem je res Bogumil stal pred njim.

»Vi ste pa točni«, reče Bogumil, »tri ure pred vami sem se podal na pot in vas že tukaj najdem.«

»Tedaj niste imeli tako dobrega konja«, reče Breskvar še zmirom nekako nezaupno.

Bogumil je zapazil, da mu Breskvar še ne upa prav. »Vi morate vedeti«, reče na to, »da smo mi peš prišli. Kaj mislite, ko bi nas toliko jezdarilo po cestah in vaseh, to bi vzbudilo sum. Po goščah in skalovji se plazimo mi naprej in smo veseli, če slednjič naletimo na — dobrega prijatelja.«

»Vi me poznate še iz gostilnice v Sturiji?« praša Breskvar.

»Tako je, ha ha ha!« vsklikne Bogumil; »kako ste bili tačas jezni, ko sem vas jaz v kmečki obleki izdal navideznemu polkovniku Žagarju. Pa vi niste vedeli, da to ni bil noben polkovnik Žagar, ampak naš poglavar Vendimir. Jaz sem mu pa vaše mnenje razodel, da bi vas njemu priporočil, in da vam je on za to hvaležen, to vidite danes, ko hoče vašega očeta in brata rešiti. Ko bi vas on ne poznal za tako vrlega moža, ne bi se toliko potrudil za vaše ljudi.«

Zdaj je bilo Breskvarju še le vse jasno in bil je odslej prepričan, da ima prijatelja

pred seboj. Pogovarjala sta se še en čas, dokler ni prišel ogleduh, ki je povedal, da se sodnik bliža.

Zdaj je šel Breskvar pred grad in je prosil, naj ga not spusté.

»Kaj hočete v gradu?« ga praša straža.

»Jaz moram k ministru Jastrebu«, odgovori Breskvar; »ponižno prošnjo imam do njega, in ker vem, da je usmiljen gospod, upam, da mi je ne bo odrekel.«

»Kdo ste in od kodi?« praša stražnik naprej.

»Karel Breskvar iz Sturije, meščan in trgovec«, odgovori ta; »spustite me not in hočem vam dati dobro plačilo.«

Na to so spustili most doli in Breskvar je šel preko njega na dvorišče. Tam mu prileti brat Florijan naproti in ga objame.

Florijanu se je videlo na obrazu, da je med tem časom dosti prestal; vendar si v pričo vojakov ni upal potožiti. Stalo je kakih dvajset vojakov tam okoli, vsaka govorjena beseda se je morala prevdariti. Breskvar je vendar zapazil pravi trenotek, da je Florijanu tisti listek papirja v roke stisnil in mu rekel: »Beri — precej beri!«

Na to je brata popustil in šel v grad, kjer so ga peljali pred ministra.

Jastreb je bil mož okoli tridesetih. Njegove črne, bodeče oči so se slabo podale k prijaznemu obrazu, s katerim je znal ljudi preslepiti. Proti ljudstvu je rad delal prijazen obraz, akoravno mu ni bilo za družega, ko za svoj dobiček.

Breskvarju ni bilo treba dolgo premišljevat, za kaj bi ministra prosil; saj se ministru ni moglo čudno zdeti, če je prišel prosit za svojega očeta, naj ga iz ječe spusté. To je tudi storil in pristavil še prošnjo za svojega brata Florijana.

»Moja dolžnost je, da poslušam vse pritožbe od ljudstva«, reče Jastreb sladkih besedi; »če so pritožbe opravičene, jih rad uslišim. V vašem slučaju pa ne vem, kako bo. Da je vaš brat vojak postal, to ni nobena nesreča, zdaj ko se množé sovražniki kraljevi, mora biti za mladega moža še čast, da se potegne z orožjem v roci za svojo domovino. Vsak bi moral še prostovoljno k vojakom priti, dokler se sovražniki kraljevi ne zatró. Kar se pa vašega očeta tiče, moram odkrito povedati, da nisem nič lepega slišal o njem. On se je gosposki zoperstavljal in čez novega kralja in njegove služabnike zabavljaj. Kam pridemo, če bo vsak le gospodariti hotel, pa nobeden ubogati? Gosposki moramo pokorni biti, saj sem tudi jaz kralju pokoren.

Vendar hočem celo stvar natančno preiskati, in če mogoče, vašemu očetu kazen olajšati. Saj ravno danes pride sodnik Milar k meni. Počakajte ga tukaj, bomo videli kaj on preče; potem se bo storilo, kar bo mogoče.«

Ta mož toraj, ki je pomagal pravega svojega kralja pregnati in oropati, govoril je o pokorščini proti gosposki! On, ki je storil že tisoč krivic, govoril je o pravici!

To je Breskvarja kar grizlo, in hotel je že nekaj na to odgovoriti, kar se zasliši iz dvorišča gori velik šunder, vpitje in streljanje!

Kazal se je na dvorišči nenavaden prizor. Kakih petdeset »črnih bratov« je bilo prihrulo čez most, ko se je bil za sodnika doli spustil. Padli so po vojaki in jih po kratki brambi razorožili in zvezali. Ko je Jastreb skoz okno doli pogledal, zvezali so ravno že zadnjega vojaka, to je bil Florijan. Nekteri od vojakov so bili tudi ranjeni.

»Napadli so nas!« reče Jastreb ves blede, »kako je bilo to mogoče?«

V tem hipu prileti sodnik Milar skor brez sape v sobo, mošnjo s cekini v roki držeč.

»Roparji so doli!« zavpije ves upehan; »hitro beživa, gospod minister, sicer sva zgubljena!«

»Pa kako je to prišlo?« prša minister, »ali ste vi roparje s seboj pripeljali?«

»Jaz sem bil že čez most«, pravi sodnik, »pa most je ležal še vedno preko jarka; vojaki so se trudili pri verigah, ki so bile tako zapletene, da mostu niso mogli vzdigniti. V tem trenutku se prikažejo roparji; kakor blisk planejo čez most nad vojake ter jih pomečejo na tla. Jaz sem to videl in misleč, da prežé le na to mošnjo, prihitel sem k vam, da vam jo prinesem in izročim. Pomagajte mi zdaj!«

»Jaz sem sam brez pomoči«, reče Jastreb, »druzega izhoda grad nema.«

V tem trenutku se sliši ropotanje po stopnicah gori. Jastreb je hotel ravno vrata zapreti, kar pridrvé črni bratje v sobo ter stopijo pred ministra.

»Kaj hočete, vi pošasti?« prša minister ves preplašen.

»Tebe in tvojega pomagača hočemo kaznovati«, reče Bogumil, ki je črne brate vodil.

Sodnik pade na kolena. »Prizanesite meni«, vpije ves obupan, »jaz sem le gost tega moža.«

»Ti si ravno tak lump, kakor on«, reče Bogumil. Obrnivši se k črnim bratom jim ukaže: »Zgrabite ta dva hudodelnika. Plačilni dan je za nju došel.«

Zdaj je začel še minister milosti prositi. »Pustite mi življenje«, jim reče, »in hočem vam dati to mošnjo s cekini.«

»Kaj, ta mošnja je le majhen del od premoženja, ki si ga že nakradel in prigoljufal. Pokaži nam vse svoje denarje, če ti je življenje drago.«

»Tam v oni omari je vse, kar imam v gotovini«, reče minister.

»Lažeš!« reče Bogumil, »še pred desetimi dnevi so ti več prinesli, nego ta revna omara v sebi hrani. Mi bomo sami iskali, in če kaj več najdemo, zapadlo je tvoje življenje!«

Trepetajoč vzame Jastreb ključe in reče Bogumilu, naj gre ž njim.

»Dobro«, reče Bogumil, »šest bratov pojde z mano, in vi tudi, Breskvar, da boste kraje pokazali, če bi se minister ne mogel brž spomniti.«

Breskvar prikima. Milar se je prestrašil, ko vidi naenkrat pred sabo sina od onega moža, s katerim je bil tako trdo ravnal. Tudi ministru se je zasvetilo, da bi vtegnil Breskvar tisti biti, ki je celi grad roparjem izdal.

Breskvarju se je dobro zdelo, ko je svoje sovražnike v taki sili videl. Potem stopi k Bogumilu in šel je ž njim in šestimi brati,

ki so ministra v sredi imeli, po skrivnih kletih, koder je imel minister svoje bogastvo spravljeno. En par črnih bratov je ostalo pri sodniku na straži, drugi pa so stražili zvezane vojake in služabnike Jastrebove.

Oni, ki so šli z ministrom, stopali so po stopnicah doli v klet in po temnem mostovžu naprej. Na desni strani pridejo do prvih vrat. Minister jih odprè in stopi k železni skrinji, katero tudi odprè.

»Koliko denarja hočete?« jih praša; »tù je štiri tisoč cekinov — vse, kar imam v gotovem denarji.«

Bogumil denar pobaše in ga spravi v dve vreči, ki so ji bili seboj prinesli. Potem zahteva še več. Minister pa je začel prisegati, da nema nič več.

»Pojdite z manoj«, reče Breskvar, »na koncu te lope sta še dve skrivni shrambi, ki sta kakor nalašč za dragocene zaklade; morda tam kaj najdemo.«

Jastreb pogleda Breskvarja z nepopisljivim gnjevom, vendar nič ne odgovori. Toraj ga zgrabijo in vlečejo na tisti prostor.

Pri luči baklje našli so trojne duri, katerih pa niso mogli odpreti, ker nobeden od ključev, ki jih je minister pri sebi imel, ni bil pripraven, da bi te duri odpiral. Jastreb nam-

reč ni mislil, da ga bodo tako daleč tirali, ampak da se bodo s prvim denarjem zadovoljili, toraj dotičnih ključev ni seboj vzel. Črni bratje so si kmalo pomagali; razbili so ključavnice na vratih in res prišli do velikanskih zakladov. Našli so mnogo zlate in srebrne posode, umetnih del in mnogo srebrnega in zatega denarja. Kar je bilo denarja so zmetali v vreče, posodo pa so pustili, ker bi bila prenerodna za nošnjo. Ko so gotovi denar vsega pobrali, šli so zopet v zgornje prostore in vzeli še tistih pet sto cekinov, ki jih je bil sodnik ministru prinesel. To je bil le majhen del od bogatega plena.

Med tem, ko so nekteri te zaklade odnašali, spraval se je Bogumil na pisno mizo ministrovo in tam preiskaval vse papirje in pisma. Vse, kar se mu je važno zdelo, vzel je seboj. To mu je bil Vendimir posebej ukazal, ker je hotel zvedeti, s katerimi kralji da je novi kralj v dogovorih, ker to je šlo vse skozi roke prvega ministra Jastreba.

Ko je imel vse papirje in pisma v žepu in ko so bile vreče z denarjem spravljene in odnešene, obrnil se je Bogumil še enkrat do oropanega ministra Jastreba in mu rekel: »Kar smo vam vzeli, to ste tudi vi revnim ljudem vzeli; vam se toraj ni nobena krivica zgodila. Zaslužili ste hujšo kaznen, za-

služili ste smrt, pa naš poglavar vam je za sedaj še prizanesel pričakovaje, da se popboljšate in krivično reč zapustite; ako pa tega ne storite, ne boste vdru~~gič~~ tako dober kup iz naših rok prišli.«

Na to je pustil Bogumil še ministra in sodnika zvezati. Bratje z Breskvarjem so šli potem doli na dvorišče. Odvezali so tam Florijana in ga vzeli seboj. Njemu so bili mnogo hvale dolžni, ker brez njega ne bi bili v grad prišli. Zapletel je verige tako hitro, da nihče ni nič zapazil, in tako dobro, da niso mogli vojaki mostu kviško dvigniti, in tako je bilo črnim bratom mogoče, planiti čez most v grad. Ko so Florijana odvezali, pustili so druge vojake zvezane na tleh ležati.

Bogumil je priganjal, da je treba hitro umakniti se. Bratje so odšli; pa v nekoliki daljavi zaslišijo iz grada zvonjenje na vojni zvon. Eden od vojakov je bil vrvi pregrizel in se oprostil, ter je potem še vse druge oprostil. Vojaki so planili po konci, in ko je zvon zapel, so prihiteli še drugi možje iz vasi in prašali, kaj se je zgodilo. Ko so slišali, da so bili roparji v gradu, zbrali so se in vdarili za njimi, eni radi, drugi primorani. Pa črni bratje so bili že toliko naprej, da jih ni bilo več moč dobiti v pest. V gredih skalah in pečinah so se kmalo tako

poskrili, da ni bilo več sledu za njimi najti. Po skrivnih stezah so dospeli vsi srečno na goro, kjer je bila zbrana velika četa ustašev pod Stražišarjem in tam se jim ni bilo ničesar več bati. Veliko je bilo veselje na gori, ko so prišli tovariši nazaj, obloženi s tako bogatim plenom.

Posebno veselje pa je čakalo Breskvarja. Našel je v taboru ustašev svojega starega očeta.

Ob istem času, ko so bili črni bratje v gradu, vzel je Štefan kakih deset najbolj predrznih ustašev, šel je z njimi v vas, kjer je bil Milar za sodnika, je ulomil v ječo in rešil starega Breskvarja. Vaščani so sicer videli nekaj oboroženih mož skoz vas in v sodnikovo hišo hiteti, pa sodnik Milar jim je bil tako odljuden in nepriljubljen, da so mu prej še kako nesrečo privošili, ko da bi ga branit šli. Govorili so sicer med sabo to in ono, pa ganil se ni nobeden, in si tudi ne bi upal nasproti desetim oboroženim in boja vajenim ustašem. Mnogo je bilo pripovedovanja v taboru; Milarjeva hudobnost se je pokazala v pravi luči, in Breskvarju je bilo žal, da tega zlodejca ni precej v gradu zaklal, ko je bil v njegovi oblasti.

Ob istem času pa so bili v neki jami zbrani Bogumil, Vendimir in Stražišar. Bo-

gumil je namreč Vendimiru izročil pisma, ki jih je v ministrovih miznicah dobil. Vendimir in Stražišar sta te papirje hlastno prebirala.

V pismih je gotovo kaj važnega stalo, kajti obema, ki sta jih brala, videle se je začudenje in strmenje na obrazu.

»Vse poskuša, da bi svojo krivično krono obdržal in pred svetom v lepo luč postavil«, reče Stražišar in pomoli pismo, ki ga je v rokah držal, Vendimiru; »tukaj je pogodba z modenskim kraljem, ktereга Iskra prosi, naj mu dá svojo hčer, princezino Terezino, za ženo. Iskra vse obeta, in modenski kralj je zadosti neumen, da mu vse veruje. V treh dneh prišla bo princezinja Terezina, spremljana od pet sto modenskih konjikov, v Kalabrijo.«

»Saj sem že o tej stvari nekaj slišal«, reče Vendimir. »Pa tukaj imam še bolj važno pismo v rokah. To pismo je pisal neki Tretoni Benetkah, in ta človek tam nekaj hudobnega namerava. Beneški gospodar Amadej Dorini je namreč sovražnik našega lažikralja Iskre in nagovarja gospodarja genovanskega in kralja toskanskega, da bi se skupaj združili in Iskro s prestola pregnali, ter starega kralja Ferdinanda nazaj poklicali. Beneški gospodar meni, da je s tem vsa kraljeva oblast one-

častena in v prah pomendrana, ako se pusti tak ropar na kalabriškem prestolu, kakor je Iskra. Po svojih ogleduhih pa je Iskra zvedel, kaj beneški kralj namerava, zato je najel necega zavrženega človeka, tega Tretonija, ki ima nalogo, beneškega gospodarja pri prvi priložnosti zavratno umoriti. Ta zavrženi človek piše, da se mu bo v kratkem času ponudila prilika, ko bo mogel svojo nalogo izvršiti in doža (gospodarja) Amadeja ostrupiti, ter da ima za ta namen izvrsten strup, ki ga je poskušal že nad več živalmi, ki so takoj poginile.«

»To so pač hudodelniki!« reče Stražišar; »kaj tacega je zmožen le Iskra in njegovi malopridni pomagači. Čas je že, da temu bogokletnemu gospodarstvu v Kalabriji konec naredimo.«

Vendimir vstane in hodi po jami gori in doli. Mislil je in mislil, kako bi se nakane Iskrove dale zaprečiti. Slednjič obstoji pred Stražišarjem in mu reče: »Bog daj, da bi ne bilo že prepozno; jaz imam načrt, kako hudobnežem štreno zmešamo. Ti vzameš nekaj svojih ljudi seboj v apeninske hribe, koder pelje cesta iz zgornje Italije v Kalabrijo, tam spremstvo obkoliš in razkropiš, princezinjo pa vjameš in jo pripelješ v to zavetje. Jaz pojdem pa s Štefanom in Breskvarjem v

Benetke, da bom gospodarju Amadeju vse razkril, njegov umor zabranil in pridobil Amadeja za vojsko proti Iskri.«

Šesto poglavje.

Še tisti dan so odpotovali Vendimir, Štefan in Breskvar proti Benetkam. V mestu Brindisi so stopili na barko, ki je precej drugo jutro odjadrala v Benetke.

Stražišar pa je na vse zgodaj zbral svoje zveste ustaše. Prišel je ravno ogleduh iz glavnega mesta Tarenta in ta je Stražišarju pravil, kako delajo v mestu velikanske priprave za sprejem princezinje Terezine modenske, neveste kraljeve.

»Po kateri cesti pride princezinja in koliko vojaštva ima za spremstvo?« praša Stražišar ogleduha.

»Prišli bodo čez apeninske hribe v Urijo, ake štiri ure od todi; za spremstvo ima pa prinčezinja kakih pet sto modenskih dragoncev. Ravno toliko jih pojde iz Tarenta onim naproti. Kadar bo pa ženitovanje pri kraji, misli kralj Iskra dva tisoč vojakov nad nas poslati.« Tako se je glasilo važno poročilo ogleduha.

»No, mi jih bomo že spodobno sprejeli«, reče Stražišar. »Prej pa bomo temu »kralju«

še na drug način juho zasolili. Čujta, Boštjan in Jože«, reče, obrnivši se do dveh desetnikov, »vidva vzemita tri sto mož in zasedita ž njimi klanec nad Magdolo; Bogumil pa naj gré z vsemi drugimi čez Mandurijo v metuljsko dolino, kamor bom tudi jaz prišel pozneje.«

Ko je ukaz dal, ogledal je Stražišar z nekojimi svojih ljudi postranske hribe, ki so se vlekli od sturških planin noter do apeninskih, potem je razpostavil nekaj straž in hitel po stranskih stezah za svojimi ustaši, ki so bili že prej odmarširali, kakor jim je ukazal.

Ko je četovodja prišel do magdolskega gorovja, videl je že svoje ustaše na obeh straneh klanca ležati, nekoliko viši od poti, ki je držala čez klanec. Bili so tako dobro razpostavljeni, da jih sovražnik ni mogel precej zapaziti.

Ko se jim približa, skočita Boštjan in Jože k njemu in ga prašata, če so ozemli prav zasedli in če ima še kaj ukazati.

»Razdelita svoje ljudi na štiri kompanije«, reče Stražišar, »kadar pridejo konjiki s princezinjo, dajte trikrat zapored vsi nanekrat ustreliti, potem pa planite nad nje. Jaz jih vam bom v roke podajal, ker jih bom od zad podil. Bogumil jih bo spredej čakal ob koncu soteske in jih zopet nazaj

pognal, če bodo hoteli ubežati. Dobro se držite, pa bomo kmalo gotovi s svojim delom.«

»Nič se ne boj«, reče Boštjan, »saj naš poznaš, četovodja!«

Na to je Stražišar brzo odjahal na svoje mesto.

En četrť ure pozneje slišalo se je po cesti že glasno vriskanje, dragonci s princezinjo so se približavali. Ustaši napnó svoje puške. Kmalo prijezdarijo dragonci na brzih, krepkih konjih, med njimi pa dva vozova, v katerih so sedele princezinja Terezina, nje prijateljica grofica Saverska in nekaj drugih žlahtnih gospodičen, ki jih je princezinja kot svoje družice seboj vzela. Dragonci so bili v lepi obleki in zeló veseli, ker jih je princezinja po celi poti pridno napajala, in ravno v prejšni postaji, v mestu Alkoli, so bili popili nekaj sodov vina.

Nekteri iz mej njih so bili tako pijani, da so se komaj na konjih obdržali. To je bilo pač slabo zanje v pogledu na nevarnost, ki jim je bila pripravljena. Pa vojakom se še sanjalo ni o kakem napadu. Nič hudega sluteči zavijejo v sotesko, ter ostrmé, ko jih iznenadi od vseh strani gosto streljanje. Brž zagrabijo za svoje orožje; prej pa, ko se prav zavejo, zagrmé vnovič puške njih sovražnikov.

Nepopisljiva zmešnjava nastane. Pijani dragonci, zdaj pa od strahú skoro omamljeni, se ne morejo dosti braniti. Mnogi padejo zadeti s kónj. Ko se pa puške ustašev v tretjič sprožijo, zakadé se vojaki v beg. Pa ta bojazljivost, s katero so popustili princezinjo in nje družice, jim ni nič hasnila. Stražišar jih zgrabi z izbrano četo od zad in ko bežeči pred njim pridrvé do konca soteske, stopi jim Bogumil s svojimi nasproti ter jim zaprè pot. Zdaj padeta še Boštjan in Jože s svojimi možaki nad nje. Pogumnejši med vojaki se še en čas branijo, drugi pa takoj orožje odložé in se podajo. Ko vidijo, da ni rešitve, podajo se slednjič vsi, kar jih je še živih.

Dragonci so odkladali orožje. Stražišar pa jih ogovori:

»Ako slovesno obljubite in prisežete, da se ne boste nikoli več proti nam vojskovali, dal vam bom ne samo polno svobodo, ampak tudi vaše orožje vam bom nazaj dal. Mi nismo sovražniki vašega vladarja modenskega, ampak mi nečemo, da bi vaša princezinja prišla v nevredne roke, zato smo vas napadli in vam bomo princezinjo vzeli. Sicer vam pa nič hudega nečemo.«

Premagani vojaki so bili še veseli, da so mogli tako dober kup stran priti. Prisegli

so toraj, da se nečejo z ustaši nikdar vojskovati, potem se jim je orožje nazaj dalo in morali so odjahati po tisti poti nazaj, od koder so prišli. Ko so dragonci odjahali, približal se je Stražišar vozovoma, kjer so bile ženske s princezinjo. Ta je bila iz strahu v omedlevice padla, in grofica Saverska jo je ravno skušala z dišavami k zavesti nazaj obuditi.

»Ali ste vi poglavar teh strašnih ljudi?« praša Stražišarja grofica Saverska, mlada gospodična izvanredne lepote, ki je lepoto princezinje daleč prekosila.

»Jaz sem tisti«, reče Stražišar in pogleda z začudenjem lepo Modenko. »Ako imate kako prošnjo do mene, hočem vam z vsem postreči, kar je v moji moči.«

»To prošnjo imam«, reče grofica, »da pustite mene in princezinjo in nas vse brez zapreke naprej potovati.«

»Ravno te prošnje vam ne morem popolnoma uslišati«, reče Stražišar, »vi in vse družice ste proste, pa princezinje ne morem na noben način iz rok dati.«

»Kaj hočete z mano?« praša princezinja Terezina«, ki se je bila med tem časom zopet zavedla; »kaj vam je hči modenskega kralja žalega storila?«

»Prav nič«, reče Stražišar; »kar smo zdaj zoper vas storili, to je bilo storjeno le v vaš blagor, če mi verjamete ali pa ne, pa se boste že še prepričali. Hoteli smo vas obvarovati nesrečne zveze z nevrednim, zavrženim človekom in upam, da nam boste za to še kedaj hvaležni.«

»Ne razumem vas«, reče princezinja, »kako bi vam zamogla hvaležna biti za ta strašni dan?«

»Na vse to vam hočem o svojem času odgovoriti. Za sedaj vas povabim, da greste z nami na naš dom, v naš vojni tabor. Ne bojte se, čast in poštenje vsake gospe in gospodične je pod mojim poveljem zagotovljena, to vam rečem pod svojo častno besedo.«

»Hočem zaupati vaši častni besedi«, reče princezinja, »pa ne vem ali me bodo spremlile grofica Saverska in druge družice?«

»Terezina«, reče lepa grofica, »kako zamoreš dvomiti nad mojim prijateljstvom? Kamor greš ti, grem tudi jaz, in vem, da bodo tako storile tudi druge družice.«

»Čujmo, kaj porekó«, reče Stražišar in odjezdi k drugemu vozu.

V kratkih besedah gospicam razloži, kako stvar stoji. Kakor je grofica Saverska naprej vedela, bile so vse pripravljene, spremiti prin-

cezinjo kamor koli, in zdelo se je, kakor bi mladim ženskam ta čudna sprememba še mikavna bila.

Princezinja se je razveselila nad zvestobo svojih družic; Stražišar pa je dal znamenje, da je treba odriniti. Petdeset ustašev je pustil vodnik na mestu, da so mrtve vojake pokopavali in ranjene obvezali; z drugimi pa je odrinil v svoje pečine.

Počasi se je pomikala ta čudna vrsta naprej, na čelu vsem je jahal Stražišar na lepem Arabcu. Ravno je solnce zahajalo in z milim rumenkastim svitom obdajalo zapadne gore, ko so dospeli v taborišče.

Vodnik se vnovič približa ženskam, ki so ravno z vozov stopale.

»Tako lepih sob vam pač ne morem ponuditi, kakor ste jih bili doma vajeni«, reče princezinji in njenim spremljevalkam smehljaje. »Sinovi svobode, kakor smo mi, ne potrebujejo dosti blazin in niso navajeni, sprejemati takih imenitnih gostov. Vendar bomo poskrbeli, kar bo mogoče. Za nekaj časa boste že prebili, in da ta ječa za vas ne bo dolgo trpela, za to bo že skrbel grof Vendimir, naš poglavar.«

»Kaj, grof Vendimir Formenterski?« prašata princezinja in grofica Saverska naenkrat.

„Tako je“, reče Stražišar, „grof Vendimir je meni ukazal, naj vas vjamem na poti v Tarent, on je vaš skrivni varuh.“

Gospi se spogledujeta. Poznali sta grofa Vendimira, še lani je bil na modenskem dvoru, obe sta večkrat ž njim plesali, prikupil se je vsem s svojo priljudnostjo. Zdaj so bile ženske nekaj bolj potolažene, ker niso mogle verjeti, da bi tako blag mož, kakor Vendimir, zamogel njim kaj žalega storiti. Zdaj so bile le še radovedne, kaj bodo vendar o kralju Iskri toliko hudega zvedele, da se je Vendimir toliko potrudil, razdreti zvezo ž njim. Začele so Stražišarja izpraševati.

„Vse boste zvedele“, reče ta in poljubi princezinji, kakor tudi grofici Saverski, roko. „Jutri, če vam drago, hočem vam vse razložiti.“

Potem je ženske peljal po skalovji gor in razkrivši pred njimi gosto grmovje, pokaže jim uhod v lepo, prostorno in suho jamo. Ko jih v jamo pripelje, zagledajo pred sabo na svoje začudenje lepe postelje, omare, zofe, stole in mize, še tla so bile s preprogami pregrnjene. Ustaši so bili že vse pripravili za sprejem princezinje in njenih tovarišic, in tisti ustaši, ki niso šli v boj, ampak so dom stražili, so še tisti dan vso to opravo v jamo znosili. Bilo je vse tako lepo uredjeno, da marsiktera imenitna gospa še v mestu nema tako lepe pripravè.

„Vi ste nas prav iznenadili“, reče grofica Stražišarju, „nismo pričakovale tako lepega stanovanja; to je ječa, iz katere bi človek nikdar več ne šel.“ Princezinja se je nasmehnila in tudi izrekla svojo zahvalo za toliko skrbljivost. Tako se je pričel prav zanimiv in domač razgovor med njimi, in ženske so skor pozabile na strah, ki so ga bile ta dan pre-stale. Stražišar je znal govoriti kakor kak pleme-

nitaš, tako da se je ženskam precej prikupil, posebno ga grofica Saverska ni mogla prehvaliti svojim družicam, ko je odšel. Tudi on je občutil posebno nagnenje do te gospice, kar je pa se vé da proti svetu zamolčal.

Sedmo poglavje.

Minister Jastreb je bil ves besen od jeze, ko se mu je to prigodilo, kar smo zgoraj popisali. Podal se je takoj h kralju Iskri in ga nagovarjal, naj precej močno vojsko zbere in pošlje nad razbojnike. Kralj je obljubil, da bo to storil, pa še le po poroki z modensko princezinjo, in sicer je rekel, da pošlje nad roparje dva tisoč vojakov, tedaj dvakrat toliko, ko prvokrat pod Čukom. Prej pa je hotel ženitovanje obhajati; pa kmalo potem je zvedel, da mu je poroka splavala po vodi. Zvedel je, da so roparji princezinjo napadli in vjeli v metuljski dolini, njeno spremstvo pa razkropili.

Sklenil je toraj, z veliko vojsko vzdigniti se zoper ustaše. Pa to je bilo jako težavno, ker mu nihče ni rad služil; stari vojaki so mu večidel ušli, nekaj zato, ker zanj niso marali, nekaj pa, ker so zvedeli o hrabrosti ustašev in niso imeli veselja, ž njimi vojskovati se. Kar je pa mladih fantov polovil in v vojake potisnil, bili so še menj zanesljivi, zbežali so mu še prej, ko so orožje rabiti znali. Pa tudi v tej stiski vedel si je Iskra pomagati. Imel je dosti denarja, ker je kmete grozno stiskal z davki; obrnil se je do sosednih kraljev in jih podkupil, da so mu poslali nekaj pomoči. Tako je v kratkem pet tisoč mož skupaj spravil.

Vrhovno komando čez to vojsko je izročil generalu Mrkaču. Ta general Mrkač je bil star vojak, bil je že v mnogih vojskah, in grdo se je pridušil, da bo te „roparje“ v kratkem premagal in ukrotil.

Preteklo je dva tedna od tega, kar je bila princezinja vjeta, ko je general Mrkač svojo vojsko po konci dvignil in odrinil proti Sturiji, kjer je bilo glavno gnjezdo ustašev. Peljal je tudi velike kanone seboj. Pa tudi ustaši, ki so bili po svojih ogleduhih o vsem podučeni, bili so dobro preskrbljeni, imeli so tudi dvanajst kanonov ali topov, ki so jih priplenili v Uriji. Brez bojazni so toraj pričakovali Mrkačevo vojsko. Ko se jim ta približa, začeli so s svojimi topovi s hriba doli tako neznansko streljati, da je kmalo na stotine vojakov ležalo na tleh, prej ko je bil še prvi ustaš ranjen. Stražišar sam je en parkrat kanon sprožil in se veselil, ko je videl svoje možake, kako so z veseljem izvrševali njegove ukaze.

Zdaj je Mrkač zarohnel in vkažal je ustaške ograde z naskokom vzeti. Obračal je svoj pogled na tisti hrib, kjer so ustaški kanoni stali; da bi le tega v pest dobil, potem je ustaška moč kmalo zdrobljena. Poslal je polkovnika Belárja z enim bataljonom proti hribu. Pa ko ta pridrvi do sredi hriba, zagrmeli so topovi vsi naenkrat in zopet se je nad sto vojakov zavalilo po hribu navzdol. Ustaši priskočijo in ostale nazaj vržejo.

Med tem se je noč naredila. Vsi utrujeni se podajo vojaki v svoje šotore, ustaši pa ravno tako. Med tistimi, ki niso zaspali, bil je Stražišar. Ne-prestano je hodil med vrstami svojih ljudi, ki so spali in nekteri na glas smrčali. Sim ter tje je pogledal tudi proti nebu, kjer so stali črni oblaki, pod katerimi je tulil močen veter. Huda ura se je bližala.

Res se kmalo potem vzdigne grozen hudournik. Vsa narava je bila kakor zdivjana. Veter je metal stare drevesa na tla, da so padaje grozno zagrmelo. Gosta ploha se je vlila. Prestrašeni ustaši planejo po konci. V tem hudourniku so hoteli videti znamenje

svojega pogina. Stražišar jih je tolažil, pa je bil sam poln skrbi.

Štiri dolge ure je trpela ta strašna nevihta. Ko se je slednjič vendar plegla, podali so se ustaši vnovič k počitku. Tudi Stražišar se je zavil v svoj plajšč; ni mogel dalje premagovati spanca, tudi on je zadremal.

Pa le malo počitka je užil. Komaj se je začelo svitati, že so straže po konci klicale. Prestrašeni planejo ustaši po konci in tekó na vrhove, da bi videli, kaj je in od kodi sovražnik prihaja. Žalosten pogled se jim odkrije. Sovražnik je bil porabil to grozno noč in se je v temi priplazil do prvih ustaških ograd. Le en srečen naskok, pa ima sovražnik najboljše prostore v svojih rokah!

Stražišar je kmalo spoznal veliko nevarnost.

„Kakor vidite“, rekel je ustašem, „ne moremo sovražniku s svojimi kanoni nič več škodovati. Da nas popolnem ne zajame, treba mu je nasproti skočiti in zmagati ali pa umreti.“

„Zmagati ali pa umreti!“ zakličejo ustaši in planejo nad vojake, ki so stali že blizo ograd.

General Mrkač in njegovi vojaki bili so po tem predrznem naskoku nekoliko osupnjeni; pa kmalo so se zopet v vrsto postavili, ustaše odbili, preskočili ograde in začeli zdaj ustaše na lastnih tleh napadati in nazaj poditi.

Pričelo se je grozno klanje. Pa veliko več je bilo vojakov, ustaši so padali drug za drugim, zmirrom menj jih je stalo v vrsti. Kakih sto jih je še ostalo, ko je dal Stražišar povelje, naj se umaknejo. On sam se je komaj še po konci držal, ker je imel mnogo ran na sebi, iz katerih se je valila kri, tako da so ga moči vedno bolj zapuščale. Ustaše so se

umaknili na strmo skalo, do ktere je bilo težko priti, in kjer so bili varni tudi pred sovražnimi krogļami.

„Mi ne bomo nič več opravili“, reče Stražišar svojim zvestim tovarišem, „pa živé še drugi, ki se bodo za pravično reč za nami vojskovali, nas pa v hvaležnem spominu ohranili, ker smo svojo dolžnost storili. Še ena pomoč nam ostane. Če so „črni bratje“ kje v bližini, hočem jih poklicati, saj je poglavar rekel, da jih smem klicati v najvišji sili.“

Na to prime za svoj črni, z zlatom okovani rog, ki ga je imel ob bôku, ter trikrat zatrobi vanj. Kmalo se mu oglasi drug rog v dolini in v drugi dolini zopet drug rog, in tako se je slišalo to trobenje daleč na okoli. Kmalo potem se prikazujejo na polji črni jezdec. Zmirom več je teh črnih jezdec. Iskrovi vojaki se z začudenjem ozrejo po tem novem sovražniku; kmalo se „črni bratje“ približajo od vseh strani. Mrkač je svoje vojake le s težavo spravil v boj zoper te nove sovražnike. „Črni bratje“ so zasedli bližnje hribe. Mrkač je razdelil svoje vojake ter jih poslal proti črnim jezdecem, da bi jih udušil; pa njegova moč je bila preveč razkrojljena, tako da nikjer ni nič opravil. Tù pa tam so se udarili, pa pri vsem tem Mrkač še ni vedel, kako močan je njegov sovražnik. Pritiskal je za „črnimi brati“, pa kjer jih je zgrabil z veliko močjo, tam so se na hitrih konjih umaknili, kjer pa je bilo le malo vojakov, so zopet črni jezdec pritiskali in vojake posekali ter razpršili. To vojskovanje je trpelo štiri cele dni, da se ni vedelo nič, kdo je zmagovalec. Za Stražišarja in njegove ustaše se Mrkač ni več zmenil in tudi časa ni imel, ker so mu „črni bratje“ preveč opraviti dali. Stražišar se je toraj umaknil na varen kraj in pošiljal straže na okoli, da je poizvedel, kako stoji.

Napočil je peti dan in ta je prinesel odločitev, se vé da drugačno, kakor jo je Mrkač pričakoval.

Kraj prostorne planjave so se začeli dvigati prašni oblaki in slišalo se je od daleč bobnanje in trobentanje. Močna vojska se je približavala. To je bila pomočna vojska kralja toskanskega in gospodarjev beneškega in genovanskega.

Grof Vendimir je bil še o pravem času prišel v Benetke, da je morilca Tretonija zasačil in prijel. Ko se je gospodar beneški o tem prepričal in ko je bral Tretonijevo pismo, ki ga je Vendimir pokazal, bil je ves vnet za vojsko proti Iskri. Kmalo je spravil kralja toskanskega in doža (gospodarja) genovanskega na svojo stran, da so skupno vojsko zbrali in v Kalabrijo poslali. Za poveljnika te vojske so izbrali Vendimira, ker je dožu Amadeju življenje rešil in bil znan kot hraber vojak. Kakor vidimo, je ta vojska dospela o pravem času v Kalabrijo. Se vé da bi bilo še bolje, ko bi bila došla štiri dni poprej, da bi ne bilo toliko ustašev pobitih.

Kmalo je zagrmela zemlja pod bobnenjem kانونov. Grozna bitka se je pričela. Ko se je dan nagnil, bila je vojska Mrkačeva popolnoma razbita in razkropljena. Na večer je prišel kralj Ferdinand v tabor zmagovalcev. V njegovem spremstvu so bili Stražišar princezinja Terezina in grofica Saverska. Vsi so niteli objemat rešitelja Vendimira.

Princezinji je bil med tem Stražišar vse razložil, kakošen človek da je ta Iskra in kako je zadobil krono. Zato se je možem pristrčno zahvalila, da so jo rešili take zveze, in vse sporočila tudi na svoj dom v Modeno.

Potem je zmagovalna vojska marširala v mesto Tarent. Mestni zbor je z vso udanostjo prinesel kralju Ferdinandu ključe od mesta. Ljudstvo je vriskalo

veselja, da je bilo rešeno hudobnega lažikralja Iskre, kateri je z Jastrebom vred pobegnul na barki. Pa kazen jima ni odšla. Vjeli so ju morski tolovaji ter ju prodali v Afriko kot sužnja, kjer sta morala svoje žive dni tlačaniti, kakor črna živina.

Kralj Ferdinand je pomilostil vse proste vojake, ki so se proti njemu vojskovali, oficirje pa je pregnal iz dežele. Vendimira je imenoval za čisto svobodnega kneza na otoku Formenteri, tako da je on dobil tam kraljevo oblast in se je smel med vladarje prištevati. Ko je Vendimir tako čast dosegel, ni bilo nobeno ponižanje več za pricezinjo Terezino, da je Vendimiru svojo roko v zakon podala iz hvaležnosti, da jo je rešil hudobnega Iskre. Stražišarja je imenoval kralj za svojega prvega generala, grofica Saverska pa mu je podarila srce in roko. „Črne brate“ je izbral kralj za svojo telesno stražo ter jih v veliki časti imel. Bogumil pa je postal namesto Vendimira poglavar „črnih bratov“. Vsi ustaši, ki so se za kralja tako hrabro bojevali, kar je bilo namreč še živih, dobili so dobre službe na kraljevem dvoru in vsak vojak jim je moral posebno čast skazovati. Štefan, Boštjan in Jože dobili so visoke službe. Breskvar je postal župan v Sturiji in kralj ga je imel zelo v čislih, ravno tako Vendimir in Stražišar. Dežela je potem živela v miru in zadovoljnosti. „Črnih bratov“ pa tam še danes ne morejo pozabiti.